

GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI

VE
ÖRNEK MUHASEBE UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Tuna Han Samancı
Öğr. Gör. Okan Garip

GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI VE ÖRNEK MUHASEBE UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Tuna Han SAMANCI
Öğr. Gör. Okan GARİP

GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI VE ÖRNEK MUHASEBE UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Tuna Han SAMANCI, Öğr. Gör. Okan GARİP

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Ziya Aydoğar (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Koordinatörü: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 47830

E-ISBN: 978-625-8468-50-2

1. Baskı, Aralık 2021

Kütüphane Kimlik Kartı

GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI VE ÖRNEK MUHASEBE UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Tuna Han SAMANCI, Öğr. Gör. Okan GARİP

102 s., 135x215 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-8468-50-2

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM
yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42, 0 332 502 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
+90 537 512 43 00
bilgi@kitapmatik.com.tr

 kitapmatik
internetteki kitaplarınız
kitapmatik.com.tr

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	9
1. DEĞERLEME KAVRAMLARI	10
1.1. Ölçme ve Değerleme Kavramları	11
1.2. Türkiye'deki Yasal Düzenlemelere Göre Değerleme Hükümleri	14
1.2.1. Tek Düzen Muhasebe Sisteminde Değerleme	14
1.2.2. Vergi Usul Kanunu Açısından Değerleme	15
1.2.3. Türk Ticaret Kanunu Açısından Değerleme	16
1.2.4. Sermaye Piyasası Kanununu Açısından Değerleme	18
1.2.5. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yönetmelikleri Açısından Değerleme	19
1.2.6. Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Değerleme	19
1.3. Muhasebe Açısından Değerleme Kavramı ve Önemi	25
2. GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİ	27
2.1. Gerçeğe Uygun Değer Tarihi ve Evrimi	28
2.2. Gerçeğe Uygun Değerleme Kavramı	34
2.3. TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü	35
2.3.1. Gerçeğe Uygun Değer Ölçüm Amacı	41
2.3.2. Gerçeğe Uygun Değer Tanımı ve Unsurları	42
2.3.3. Finansal Olmayan Varlıklarda Gerçeğe Uygun Değer	44
2.3.4. İşletmenin Kendi Özkaynağına Dayalı Finansal Araçlarına ve Borçlarına İlişkin Gerçeğe Uygun Değerleme	44
2.3.5. İlk Muhasebeleştirilmede Gerçeğe Uygun Değer	46
2.3.6. Dönem Sonu İşlemlerinde Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi	47
2.3.7. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinde Değerleme	

Yaklaşımları/Yöntemleri	48
2.3.7.1. Piyasa Yaklaşımı	49
2.3.7.2. Maliyet Yaklaşımı	50
2.3.7.3. Gelir Yaklaşımı	50
2.3.8. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi: Değerleme Yöntemlerine İlişkin Girdiler	53
2.3.8.1. Seviye 1 Girdileri	55
2.3.8.2. Seviye 2 Girdileri	57
2.3.8.3. Seviye 3 Girdileri	58
2.3.9. Açıklama	61
2.4. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Finansal Tablolara Etkisi	64
2.5. Tarihi Maliyet Değeri – Gerçeğe Uygun Değer Karşılaştırılması	67
2.6. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesine Yönelik Olumlu ve Olumsuz Görüşler	70
2.7. GAAP ve IFRS’de Gerçeğe Uygun Değer Kullanımı	74
3. GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNE YÖNELİK ÖRNEK UYGULAMALAR	75
4. DEĞERLENDİRMELER	92
KAYNAKÇA	97

ÖNSÖZ

Ekonomi, uluslararası yatırım, ticaret ve sermaye piyasalarında yaşanan gelişmelere bağlı olarak finansal bilgi kullanıcılarının talep ve ihtiyaçlarındaki değişim ve gelişmeler sunulan finansal bilgilerin önemini artırmıştır.

Finansal raporların oluşturulma aşamalarında, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin değerlerin tespit edilebilmesi için değerlendirme süreçlerinden geçirilmesi gerektirmektedir. Kullanılan değerlendirme yöntemleri ve bu yöntemlere bağlı ilkeler finansal raporları doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Finansal raporlarda varlık ve yükümlülüklerin gerçek değerlerinin yansıtılmasına yönelik zaman içerisinde gerçeğe uygun değerlendirme yönteminin kullanıldığı dönemler bulunmakla birlikte son zamanlarda muhasebe ve raporlama standartlarında yaşanan gelişmeler ile daha yoğun bir şekilde “Gerçeğe Uygun Değer” kullanılır hale gelmiştir. Bu doğrultuda finansal rapor sunumlarındaki varlık veya yükümlülük bilgilerinin mümkün olduğunca gerçek değerlerin yansıtılmasına yönelik olarak gerçeğe uygun değer muhasebesi de ortaya çıkmış ve standartlardaki gelişmelere paralel olarak gelişim göstermiştir.

Kitabımızda, öncelikle ölçme ve değerlendirme kavramları ile yasal düzenlemelere göre değerlendirme kavramları konu edilmiştir. Daha sonra sırasıyla, gerçeğe uygun değer muhasebesi kavramı ve tarihi evrimi, TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Standardı, gerçeğe uygun değer ve tarihi maliyet değer karşılaştırılması ile gerçeğe uygun değer muhasebesine yönelik olumlu ve olumsuz görüşlere değinilmiştir. Son kısımlarda gerçeğe uygun

KISALTMALAR

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
FASB	Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
GUD	Gerçeğe Uygun Değer
GUDM	Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi
IAS	International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IASB	International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IFRS	International Financial Reporting Standards (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
İMKB	İstanbul Menkul Kıymet Borsası
KGK	Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde
NBD	Net Bugünkü Değer
SEC	Amerika Sermaye Piyasası Kurulu
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TDMS	Tek Düzen Muhasebe Sistemi
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMDM	Tarihi Maliyet Değeri Muhasebesi
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUDESK	Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları
US GAAP	Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
VUK	Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Ekonomik olaylara bağılı olarak sürekli gelişme ve değişime uğrayan finansal bilgiler, finansal tablolar şeklinde, işletme ile işletme ilgililerine finansal bilgiler sunmaktadır. Sermaye piyasalarının gelişimi ile bu ilgili çıkar gruplarının beklentileri de değişiklikler meydana gelmiştir. Gün geçtikçe finansal tabloların sadece doğru olarak sunulması yeterli görülmeyip, ihtiyaca uygun, karşılaştırılabilir, doğrulanabilir, anlaşılabilir olması ve gerçeğe uygun bir biçimde, zamanında sunulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tarih boyunca kişi ve kuruluşların, sahip oldukları varlıkların değerlerinin ne olduğu konusu her zaman önemli bir konu olarak varlığını sürdürmüştür. Varlıkların değerlerinin tespit edilmesi süreci ise değerlendirme faaliyetlerini oluşturmaktadır.

Günümüzde değerlendirme konusunda üzerinde kesin bir biçimde anlaşmaya varılmış ortak bir tanım bulunmamaktadır. Özünde subjektiflik barından değerlendirme kavramı muhasebenin önemli konularından birdir. Varlık ve yükümlülükler ile ilgili muhasebeleştirme sürecinde geleneksel olarak işlem tarihindeki piyasa değerleri esas kabul edilmektedir. İşlemlerin gerçekleştiği tarihlerde gerçek değeri gösteren piyasa değeri, sonraki tarihlerde değişiklik göstermekte fakat muhasebe kayıtlarında aynı şekilde kalmaktadır. Diğer bir deyişle, işlem tarihinde piyasa değeri ile işlem gerçekleştiği için gerçek değeri gösteren bir muhasebe kaydı, piyasa koşullarının sürekli değişiklik gösteren yapısı nedeniyle gerçeği gösteremez bir hale gelmekte, geçmişte kalan,

varlıkların işletmeye girdikleri tarihteki yüklenilen maliyetleri ile tarihi maliyet şeklinde kayıtlarda yer almaktadır.

Yıllarca finansal raporlamalarda tarihi maliyetle gösterim ve piyasa değeriyle gösterim arasında tartışmalar olmuştur. Finansal raporlamada tarihi maliyet ile gösterim olagelmıştır.

Bu çalışmada, 2000’li yıllardan bu yana uygulamaları olan ve İngilizce “fairvalue” olarak ifade edilen, Türkçe’ye gerçek değer, makul değer ve gerçeğe uygun değer şeklinde çevrilen ve Türk muhasebe literatüründe “gerçeğe uygun değer” olarak yer bulmuş olan değerleme kavramı ele alınmıştır. Gerçeğe uygun değere tarihsel açıdan bakılarak, gerçeğe uygun değer ve tarihi maliyet değeri karşılaştırmaları yapılmış, bununla birlikte gerçeğe uygun değer belirleme yaklaşımları üzerinde çalışılmıştır. Ayrıca Muhasebe Standartları kapsamında (TFRS 13) Gerçeğe Uygun Değerleme Standardı incelenmeye çalışılmış, örnek gerçeğe uygun değer muhasebe uygulamalarına yer verilmiştir.

1. DEĞERLEME KAVRAMLARI

Varlık ve yükümlülüklerin gerek ilk kayıt altına alınmalarında gerek ise belirli aralıklarla finansal raporlarda sunulmasında, ilk kayıt şekli ile ya da bir takım değerleme teknikleriyle değerlendirilmeye tabi tutularak sunulması gerekmektedir. Bu değerlendirme işlemleri, işletme sahip ve yöneticilerinin kendi yönetsel istekleri doğrultusunda olabileceği gibi işletme ile birlikte diğer çıkar gruplarını da ilgilendirdiği için yasal düzenlemelerle de olabilir.

Literatüründe, ölçme ve değerlendirme (measurement ve valuation) kavramlarının çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Değerlemede farklı ölçeklerin kullanımı hem gelir tablosunda hem de bilançoda bulunan tutarlarda farklılaşmalara neden olabilmektedir. Varlık ve kaynakların değerlendirilmesinde kullanılan başta vergi kanunları olmak üzere yürürlükte bulunan çeşitli değerlendirme esasları bulunmaktadır (Pamukçu, 2011: 80).

1.1. Ölçme ve Değerleme Kavramları

Ölçme ve değerlendirme kavramları birbiriyle ilişkili olmakla beraber aslında farklı iki kavramdır. Ancak uygulamada bu iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır. Geniş anlamda “ölçme” herhangi bir niteliği gözlemlemek ve gözlem neticesini sayı ya da sıfatlar şeklinde ifade etmek anlamına gelir. Varlık ve yükümlülük anlamında bakılacak olursa ölçmede ölçülecek varlık veya yükümlülüğün, ölçmeye konu niteliklerinin gözlemlenmesi, sayılması veya bir ölçme aracıyla karşılaştırılması neticesinde de ölçme konusu varlık veya yükümlülüğe sayı, derece veya bir sıfat karşılığı getirilmesi söz konusudur. Değerlendirme kavramında ise, ölçme neticesinde belirli ölçüt veya ölçütlere dayandırılarak ölçülen varlık veya yükümlülük hakkında bir değer yargısı oluşturma sürecidir (Kutlu ve Öztürk, 2015:9).

Muhasebe standartları açısından ölçme ve değerlendirme kavramına ilişkin olarak TMS/TFRS standartlarının uygulamasında başlangıçta “değerleme” kavramı kullanılırken, zaman içerisinde “ölçme” kavramına yer vermeye başlanmıştır. İngilizce **valuation** sözcüğünün karşılığı olan değerlendirme daha geniş anlamli iken İngilizce **measurement** sözcüğünün karşılığı olan ölçme/ölçüm bulunmaktadır. Standartların raporlama sırasında ilgili kalemi ölçtüğü, ancak değerlemediği değerlemenin ilgili kalemin gelecek perspektifini de göz önüne alarak çok boyutlu değişkenden yararlanarak yapıldığı ve bu nedenle işletme değerlemesi gibi daha makro bazlı bir şekilde işlemlere özgü kullanılması gerektiği varsayılmıştır. Ülkemizde de vergi kanunlarında özellikle Vergi Usul Kanunu’nda *değerleme* kavramına yer verilmiştir. Vergi Usul Kanunu’nda “servetlerin değerlemesi” bölümü dışında değerlendirme kavramı “ölçme” anlamında kullanılmıştır (Akbulut, 2012:11).

KOBİ/TFRS Ek-1’ Terimler sözlüğünde ise; “*Ölçüm; Finansal tablolarda yer alan unsurların finansal durum tablosunda ve kapsamlı gelir tablosunda muhasebeleştirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarların belirlenmesi işlemini ifade eder*” şeklinde belirtilmiştir (KOBİ/TFRS-Ek.1).

Günlük yaşamda her zaman “değer” kavramıyla hemen her yerde (sosyal medyada, gazetelerde, siyasi bültenlerde, televizyonlarda ve gün içi konuşulanlarda) karşı karşıya kalınmaktadır (Kula, 2018: 3). Varlık ve yükümlülüklerle, bakışa göre farklı değerler atfedilip değişik disiplinlerde farklı değerlendirme tanımları yapılması söz konusudur (Senel vd., 2011: 53-54). Bu nedenle, günümüzde değer kavramı ile ilgili tek bir tanım yapılması olanaksızdır (Kula, 2018: 3). Bunun temel nedeni ise değerlendirme kavramının özünde sübjektiflik barındırmasından kaynaklanmaktadır (Senel vd., 2011: 53-54).

Sosyal bilimler açısından 1918 yılında Znaniecki tarafından değer kavramı ilk kez tanımlanmıştır. Latince “kıymetli veya güçlü olmak” anlamlarını ifade eden “valere” kökünden türetilmiş bir kelimedir. Türkçe anlam olarak, “karşılık olmak” anlamına gelen “değmek” kökünden türetilmiş olduğu, bu manada bir şeye biçilen karşılık anlamına geldiği görülmektedir. Buradan hareketle değer kavramı karşılamış olduğu ihtiyaçtan hareketle ihtiyaca göre değişen bir nitelik anlamı içermektedir. Değer kelimesinin ifade edilmesine, Hint-Avrupa dillerinde “La valor”, İngiliz dilindeyse “value” kelimesinin karşılık bulunduğu görülmektedir (Kula, 2018: 3).

Türk dil kurumu değer ifadesi mali açıdan “*Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör*” olarak belirtmiştir (tdk.gov.tr). Değer, bir varlığın değişimi esnasında ortaya çıkan para cinsinden tutarı veya yükümlülüğün ifası amacıyla katlanılan bedelinin ifade edilmesi söz konusu olduğu gibi (Pamukçu, 2011:81) belirli bir zaman içerisinde mal ve hizmetler için, ödenecek muhtemel fiyatın tahminini de ifade edebilmektedir. Diğer bir ifadeyle değer bir varlığın el değiştirmesi veya bir yükümlülüğün ödenmesi sırasında ortaya çıkan fiyat ya da çıkabilecek fiyatın tahminidir (Ayçiçek, 2009: 31).

Genel olarak bir varlığın sağladığı toplam faydayı temsil eden değer kavramı, sadece o varlığın fiyatı olmayıp, statik ve homojen olmayan bir kavramdır. Fiyatın piyasa koşullarında oluşmasından dolayı varlığın gerçek değerini yansıtmaması her zaman gerçekleşmeyebilir. Her hangi bir varlığın değerini,

bulunduğu ekonomik çevre, potansiyel kullanım alanı ve bulunduğu konumu, değer tahmini yapılmasının zamanlaması, ikame değeri, likiditesi, piyasası ve fiziksel durumu gibi zamanla değişme açık pek çok faktör etkileyebilmektedir (Teraman, 2015:5).

Değerleme işlemi finansal tablolarda yer alan unsurları dolaylı veya dolaysız etkilediği için, değerleme işlemi finansal bilgi kullanıcıları açısından büyük önem arz etmektedir (Arı ve Yılmaz, 2015: 148).

Değerleme sürecinde kullanılan değerleme ilkeleri ve değerlemeye ilişkin ölçüler, işletmelerin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını etkileyen önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya, 2016: 140). Değerleme (ölçüm) mali tablo unsurlarının bilanço ve gelir tablosunda izlenecek ve gösterilecek parasal tutarlarının belirlenmesi işlemi, işletmenin varlık-kaynak yapısının belli bir tarihteki değerlerinin ortak bir ölçü birimiyle ifade edilmesi veya piyasa fiyatının tahmin edilmesi işlemi, şeklinde tanımlanabilmektedir. Ayrıca, varlık ve borçların ulusal para birimi ile ifade edilmesi, vergi matrahının hesaplanmasına yönelik iktisadi kıymetlerin takdiri ve tespiti, finansal tablolarda yer alan unsurların bilanço ve gelir tablolarında tahakkuk ettirilecekleri ve gösterilecekleri parasal tutarlar olarak belirlenmesi işlemleri olarak da tanımlanabilmektedir (Senel vd., 2011: 54).

Yukarıda ki tanımlar çerçevesinde; bir varlık veya yükümlülüğün para karşılığı tutarını *değer*, ilgili varlık veya yükümlülüğün değerinin belirlenmesi işlemine ise “değerleme” denilmektedir (Senel vd., 2011: 54). Diğer bir ifadeyle işletmenin varlık ve kaynak yapısının belirli bir tarihteki değerlerinin ortak bir ölçü birimi ile ifade edilmesine değerleme denilmektedir (Ergin, 2016b:10).

Varlık ya da yükümlülüklerin değerlemesinde, değerlemeyi yapacak olan tüm değerleme uzmanının temel amacı değerini doğru tahmin edilmesi olmakla birlikte, her bir değerleme uzmanının varsaydığı değer diğerlerinden farklı olabilmektedir. Şöyle ki değerleme uzmanları değer hakkındaki görüşlerini

oluştururken farklı tahmin ve kısıtların söz konusu olabilmesinden dolayı, farklı değer görüşlerine ulaşabilmektedirler (Teraman, 2015:6).

Değerleme, İşletmelerin faaliyet sonuçlarını ve finansal görünümünü etki eden faktörler arasında yer almaktadır. Gerek bilançoda yer alan varlık ve kaynak unsurlarının büyüklüğünün belirlenmesi, gerek yararı tükenen maliyetlerin büyüklüğünün belirlenmesi, kullanılan ölçüm esaslarına (değerleme esaslarına) göre farklılık göstermektedir (Kaya, 2016: 140).

1.2. Türkiye’deki Yasal Düzenlemelere Göre Değerleme Hükümleri

Değerleme konusunda gerek ulusal gerekse uluslararası düzenlemeler çeşitli değerlendirme yöntemlerini öngörmekte ve varlık ve kaynakların her biri için kullanılacak değerlendirme yöntemi veya yöntemleri ilgili düzenlemeler tarafından belirlenmektedir (Örten ve Karapınar, 2009:7). 01 Ocak 2013’te yürürlüğe giren Yeni TTK öncesi muhasebe konusunda Türkiye’de şirketlerin takip etmek zorunda bulunduğu yasal çerçeve; Vergi Usul Kanunu (VUK), Türk Ticaret Kanunu (TTK), Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MUSGT), Bankacılık Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, SPK Tebliği ve TMS / TFRS’ler tarafından düzenlenmekteydi (Rezaei, 2014: 10-13). Türkiye’de yasal düzenlemelerde bulunan değerlemeye ilişkin yasal mevzuatlarımız ve değerlendirme uygulamaları hakkında genel bilgiler aşağıda verilmiştir.

1.2.1. Tek Düzen Muhasebe Sisteminde Değerleme

T.C. Resmi Gazete’nin 26 Aralık 1992 günlü ve 21447 Mükerrer sayılı yayınlanan 1 nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği Eki’nde “*V-Tekdüzen Hesap Çerçevesi, Hesap Planı ve Hesap Planı Açıklamaları*” yer almıştır. Butebliğde 1994 hesap dönemi başından itibaren tek düzen muhasebe sisteminin ülkemizde uygulamasının zorunlu olduğu belirtilmiştir (Kalaycı vd., 2005:174).

Tek düzen muhasebe sisteminin (TDMS) uygulamaya girmesiyle birlikte ülkemizde muhasebe alanında yaşanmakta

olan kavram ve hesaplarla ilgili karmaşaların ortadan kalkması ve karşılaştırılabilir finansal tabloların hazırlanabilmesi mümkün hale gelmiştir. Finansal raporlamalarda yaşanan gelişmelerle ve uluslararası standartlara uyuma ilişkin zaman zaman yapılan değişiklikler neticesinde hesap planı güncellenmiştir. TDMS’de değerlemeye yönelik genel bir açıklama söz konusu olmamakla birlikte, muhasebenin temel kavram ve ilkelerinde, bilanço ve gelir tablosu düzenlenmesi ve hesapların işleyişlerine yönelik kurallar ile değerlemeye yön verilmiştir. Özellikle bilançonun tanımında ve bilanço ilkeleri içerisinde değerlendirme kavramına değinilmiştir. Bilançoda varlıkların net bugünkü değeri veya tasfiye anında elde edilecek değeri gösterilmekle birlikte; varlıklar, karşılıklar, amortismanlar, reeskont gibi unsurlarla birlikte net değere indirgenerek açıkça gösterimi gerekmektedir (Akpınar, 2012:204-205).

TDMS’de Muhasebenin temel kavramlarından maliyet esası kavramında *“para mevcudu, alacaklar ve maliyetinin belirlenmesi mümkün veya uygun olmayan diğer kalemler hariç, işletme tarafından edinilen varlık ve hizmetlerin muhasebeleştirilmesinde, bunların elde edilme maliyetlerinin esas alınması gereğini ifade eder”* şeklinde belirtilmiştir. Dolayısıyla kayıt esnasında maliyet bedeli ile değerlendirilmesi ilkesini benimsemiştir (MSUGT: 1992).

1.2.2. Vergi Usul Kanunu Açısından Değerleme

Değerleme hususundaki Vergi Hukuku’nun temel düzenlemelerine VUK’un 213 sayılı “Değerleme” başlıklı (VUK md. 258 – 330) üçüncü kitabında yer verilmiştir (Akpınar, 2012:205-206). Vergi mevzuatımıza göre vergilendirilecek kazançların hesap dönemi itibarıyla tespit edileceği belirtilmiştir (GVK 108, KVK 28). Gelirin tayini için en az yılda bir kez envanter işleminin yapılması gerekli görülmüştür. Vergi Usul Kanunu *“vergi matrahlarının hesaplanması ile ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespittir.”* şeklinde “değerlemeyi” tarif etmiştir (VUK 258) ve iktisadi kıymetin nevi ve mahiyetine göre, değerlemenin aşağıda sıralan ölçülerden biriyle yapılabileceğini belirtmiştir (VUK 261).

- Maliyet bedeli,
- Borsa rayici,
- Tasarruf değeri,
- Mukayyet değer (kayıtlı değer)
- İtibari değer (Nominal değer),
- Vergi değeri,
- Rayiç bedel,
- Emsal bedeli ve ücreti.

VUK 261 maddesinde sayılmamasına rağmen dokuzuncu bir değerlendirme bedeli de VUK 279'da alış bedeli olarak bir değerlendirme yöntemi olarak belirtilmiştir (Örten ve Karapınar, 2009:11).

Vergi Kanunlarının değerlendirme tanımı ve değerlendirme esasları açıklamaları, vergi kanunlarının değerlendirme konusunda, vergi matrahının (mali kâr) doğru ve gerçek bir şekilde tespitine yönelik olarak düzenlemesi söz konusudur (Bal, 2008: 11).

Vergi kanunları değerlendirme konusuna, işletme ortaklarının yanı sıra diğer üçüncü kişilerin menfaatlerinin korumasına yönelik değil, bir nevi işletmenin gizli bir ortağı konumunda bulunan devletin çıkarlarını korumaya yönelik olarak bakmaktadır. Vergi kanunları bu anlayış gereği değerlemeye ilişkin olarak işletme yetkililerine inisiyatif bırakmak istememektedir. Vergi hukukunda değerlemeye ilişkin asgari ölçüler belirlenmiştir. Bu ölçüler vergide eşitlik ve genellik ilkesinin etkin bir biçimde kullanılabilmesi için fazlasıyla ihtiyatlı ve hassas davranılarak konulmuştur (Akpınar, 2012:205-206).

1.2.3. Türk Ticaret Kanunu Açısından Değerleme

Türk Ticaret Kanunu (TTK) mevcut ve gelecekteki ortaklar ile üçüncü kişilerin haklarının korunmasını ve bunun yanı sıra işletmenin sürekliliğini amaçlamakta olduğu için, işletmelerin varlık ve karlarının olduğundan daha fazla gösterilmesi suretiyle işletme ilgililerinin yanıltılmasını önlemeyi temel prensip edinmiştir. Eski TTK değerlemeye ilişkin olarak *“Bütün aktifler, varlıklar, en çok bilanço gününde işletme için haiz oldukları değer üzerinden kaydolunur”* şeklinde belirtilmiştir (Eski TTK

75). Objektif ölçülere göre değer belirlemenin zor olduğu bir nitelik taşıyarak, eski TTK’da geçen değerleme yöntemleri, borsa rayici, itibari değer, maliyet ve piyasa değerinden düşük olanla değerleme yöntemleridir (Örten ve Karapınar, 2009:4).

01.01.2013 tarihinde Yeni TTK yürürlüğe girmiştir. Yeni TTK 65’inci maddede; *“muhasebe defterlerinin TMS’lere uygun olarak tutulmasını öngörmektedir.”* Hangi işletmelerce TMS/TFRS uyarınca münferit ve konsolide finansal tabloların oluşturulacağı, Resmi Gazete’nin 17.11.2012 gün ve 28470 sayılı yayımlanan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kararıyla belirlenmiştir. Konuyla ilgili olarak ticari defterlerin Tek Düzen Hesap Planı (TDH), VUK ve TTK hükümleri çerçevesinde tutulması zorunlu olmasına rağmen, tüm firmaların finansal tablolarının TMS/TFRS uyarınca oluşturması gerektiği dile getirmiştir (Rezaei, 2014: 10-13).

6102 sayılı yeni TTK’nın beşinci kısmında bulunan “ticari defterlere” ilişkin hükümlerin pek çoğunda Türkiye Muhasebe Standartlarına atıf yapılarak; envanter, finansal tablolar ve değerleme gibi konularda bu standartların temel alınması gerektiği belirtilmiştir (Ergin, 2016b:12).

TTK’nın 78. Maddesinde genel değerleme ilkelerine değinilmiş, TMS’ de belirtilenlerin de dikkate alınması ve TMS’deki istisnaların saklı kalması kaydıyla (Haftacı ve Badem, 2011:7);

- Kapanış bilançosunda bulunan değerler ile izleyen dönem açılış bilançosu değerlerinin aynı olması,
- Tasfiye niyeti, faaliyet hacminde azalış, iflas davası vb. nedenler bulunmadıkça değerlemelerde işletmenin devamlılığı ilkesiyle hareket edilmesi,
- Varlıklar ve borçlara ilişkin değerlemelerin faaliyet dönemi sonunda bilanço gününde, şeffaflık ve tam açıklama ilkelerine uygun bir biçime tek tek ele alınarak yapılması,
- Aktifler ile gelirlerin olduğundan eksik, yükümlülükler ve giderlerde de olduğundan fazla gösterilmemesi, yani değerlemede ihtiyatlılık ilkesinden ayrılınmaması,

- Değerleme gününde tahakkuk ilkesine uygun bir biçimde döneme düşen gelirler ile giderlerin, tahsil edilmesi ya da ödenmesine bakılmaksızın finansal tablolara alınması,
- Karşılaştırılabilirlik ilkesinin bir gereği olarak finansal tabloların hazırlanmasında kullanılmış olan muhasebe politika ve yöntemlerinin bir önceki dönem ile aynı olmasının gerekli olduğu belirtilmiştir.

Yukarıda bahsi geçen genel değerleme kurallarının yanı sıra Yeni TTK'nın 79-81. Maddelerinde, değerleme ile ilgili olarak Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (UFRS) uyulacağı ve VUK'un etkisinden ayrılacağı zımnen belirtilmiştir (Haftacı ve Badem, 2011:7). TFRS'de varlıkların ve yükümlülüklerin değerlemesinde genel olarak gerçeğe uygun değer (GUD) yaklaşımı benimsenmiş olup, GUD Muhasebesi, Türkiye açısından önemli bir hale gelmiştir (Arı ve Yılmaz, 2015:148).

1.2.4. Sermaye Piyasası Kanununu Açısından Değerleme

Halka açık olan sermaye şirketlerinin diğer temel kanunların yanı sıra ayrıca uymak zorunda oldukları SPK'da yer alan değerlemeye ilişkin düzenlemeler; TTK'da yer alan düzenlemelere paralel fakat daha ayrıntılı daha belirgin ölçüler içermektedir. Sermaye Piyasası Kanunu'nda yer alan düzenlemeler özellikle şirket hissedarları ile diğer üçüncü şahısların menfaatlerini korumaya yöneliktir (Akpınar, 2012:206).

Sermaye Piyasası Kanunu ikinci bölümde (Kamunun Aydınlatılmasına İlişkin Esaslar bölümünde), 14. Finansal raporlama ve bağımsız denetim madde 14-1'de "*İhraççı, kamuya açıklanacak veya gerektiğinde Kurulca istenecek finansal tablo ve raporları, şekil ve içerik bakımından Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde Kurulca belirlenen düzenlemelere uygun olarak, zamanında, tam ve doğru bir şekilde hazırlamak ve ibraz etmek zorundadır*" şeklinde ifade edilmiştir (SPK 6362, 2018:10).

Görüldüğü üzere SPK uyarınca işletmelerin, değerleme işlemlerinde temel olarak TMS/TFRS düzenlemelerini dikkate almaları gerekmektedir.

1.2.5. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yönetmelikleri Açısından Değerleme

5411 sayılı Bankacılık Kanununda değerlemeye ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte, Türkiye Bankalar Birliğince yayınlanan “*Bankalara Uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi*” isimli kitap içerisinde değerleme açıklaması yapılarak, değerleme ölçüleri sayılmış ve varlıkları değerlemeye ilişkin kurallar açıklanmıştır. Buna göre “*Değerleme; bir bankanın hesap dönemi sonucunu saptamak amacıyla aktif ve pasif kalemlerin belli bir tarihteki değerini belirleme, yani envantere dahil iktisadi kıymetlerin değerini tespit etme işlemi*” olarak belirtilmiştir. Bankanın net özkaynağını tespit edilebilmesi için iktisadi kıymetlerinin uygun değerleme ölçüleri ile mutlaka değerlemesinin yapılması gerekmektedir (Akpınar, 2012:207-208).

Sermaye Piyasası Kurulu’nda olduğu gibi, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu tarafından yayımlanan tebliğ ve yönetmeliklerde temelde Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TFRS) esas alınacağı ifade edilmiştir (Senel vd., 2011).

1.2.6. Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Değerleme

Uluslararası muhasebe standartlarına uyumlaştırma çalışmaları neticesinde ortaya konulmuş olan Türkiye Muhasebe Standartlarının (TMS) (Yanık, 2013:81) uygulanması kapsamına ilişkin olarak Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Kurulunca (KKG) 14 Kasım 2012 tarihinde yapılan toplantıda, Türk Ticaret Kanunu (TTK) 88. ve 1. Geçici maddeleriyle 660 sayılı KHK’nin 9 ve 1. geçici maddeleri gereğince 1 Ocak 2013 tarih ve sonrası başlayan hesap dönemlerine ilişkin münferit ve konsolide finansal tablolar hazırlanmasında; Bütün firmaların TMS-TFRS uyarınca

finansal tablolarını oluşturmayacakları, sadece yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 1534. maddesinde belirtilmiş olan şirketler ile yeni TTK gereğince bağımsız denetime tabi olacak şirketlerin TMS-TFRS uyarınca finansal tablolarını oluşturmalarının gerektiği belirtilmiştir (Rezaei, 2014: 10-13).

Türkiye muhasebe standartlarının uygulanmasıyla ilgili olarak, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetimi Standartları Kurumu (KGK) geçmiş süreçte, Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşların (KAYİK) Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) / Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına (TFRS) uygun olarak raporlama yapacaklarını, TMS/TFRS uygulama kapsamının KAYİK'ler ile sınırlandırıldığını açıklamıştır. KAYİK dışında kalan işletmeleri ise,

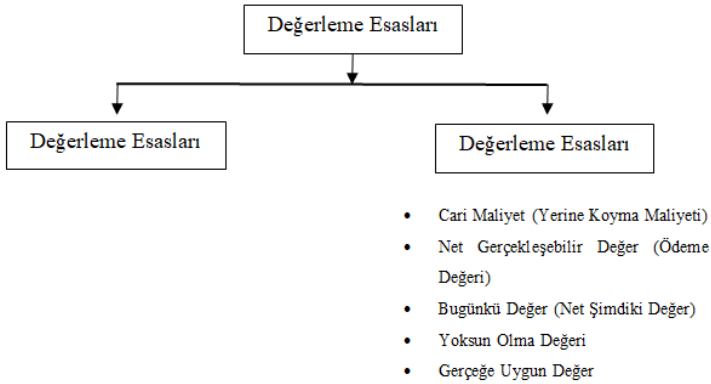
- Bağımsız Denetime tabi olanlar
- Bağımsız Denetime tabi olmayanlar

şeklinde ayırmış ve Bağımsız Denetime tabi olmayan şirketlerin Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde (MSUGT) yer alan düzenlemeleri uygulamaya devam edeceğini belirtmiştir (Selimoğlu, 2017).

Vergi kanunlarında olduğu gibi Türkiye Muhasebe Standartlarında (TMS), değerlendirme hükümleri tek bir başlık altında toplanmış bulunmamaktadır. Değerlemeye ilişkin hükümlere, ilgili standartlarda yer alan paragraflarda değinilmiş, varlık ve yükümlülüklerin edinildiği tarihteki muhasebeleştirilme için, '*ilk ölçümleme*', sonraki dönemlerde yapılacak değerlemeler için ise, "*sonraki ölçümlemeler*", şeklinde başlıklar sunulmuştur. Değerleme ölçü ve tanımlarıyla ilgili olarak da benzer şekilde standartların paragraflarında ayrıca yer verilmiştir (Ayçiçek, 2009: 34).

Kavramsal çerçeve ışığında, varlık ve borçların değerlemesinde kullanılan değerlendirme esasları; cari veya tarihi değerleri esas alınıp alınmamlarına göre "Tarihi Maliyet Esası" ve "Cari Değer Esası" olarak iki ana başlıkta toplanılabilir. Değerleme esaslarını aşağıdaki Şekil 1'de göstermek mümkündür (Senel vd, 2011: 55-56).

Şekil 1. Değerleme Esasları

Kaynak: (Senel vd, 2011: 55-56)

Tarihi Maliyet Esası (Historical Cost Of Basis): Tarihi maliyet esası, varlıkların elde edildikleri tarihte edinimleri için ödenen nakit veya nakit benzerleri tutarları ile veya ilgili varlıklara karşılık verilen varlıkların piyasa değerleriyle ölçümlemesi esasına dayanır (Teraman, 2015:97). Varlık ve yükümlülüklerin finansal tablolara işlem tarihindeki değerleriyle sunulmasıdır. Gerçekte söz konusu değerler, işlem tarihi sonrasında zamanla genel ya da özel bir takım politik, ekonomik ve sosyal gelişim ve değişimler sonucunda değişir. Tarihi maliyet esası yönteminde finansal tablolar, ekonomideki genel ve özel fiyat düzeylerindeki değişimlerden bağımsız bir biçimde, tarihi maliyet esasına göre hazırlandığı için işletmenin varlık ve yükümlülüklerini finansal tabloların sunulduğu tarihteki güncel değerleri ile gösterememektedir (Senel vd, 2011: 56).

Tarihi maliyet esaslı ölçüm, diğer değerlendirme esaslarına göre daha güvenilir bilgiler üretilmesine katkı da bulunurken, özellikle enflasyonist dönemlerde finansal tabloların gerçeklerden uzak veri bilgi sunumuna yol açmaktadır. Başlangıçta tarihi maliyet, büyük bir çoğunlukla gerçeğe uygun değerlerden oluşurken ilk kayıtn sonrasında bilanço dönemlerinde, varlık ve yükümlülüklerle ilişkin değerlemelerde tarihi maliyetlerin ölçü alınması, mali tablolarda yer alan finansal bilgiler, kullanıcılar

açısından yetersiz kılmaktadır (Teraman, 2015: 97). Bununla birlikte finansal tablolarda enflasyon düzeltmesi yapılması, tarihi maliyet değerlendirme esasına göre hazırlanmış olan finansal tabloların enflasyondan kaynaklanan dezavantajını kısmen giderebilmektedir (Arı ve Yılmaz, 2015:150).

Cari Değer Esası (Current Value of Basis): Cari değer esası uygulaması varlık ve yükümlülükleri tarihi maliyetin yerine cari değerler ile gösterilme düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Cari değer esası temelinde finansal tablodaki verilerin cari piyasa değerleriyle raporlanması yatmaktadır (Senel vd, 2011: 56-57). Varlıklar için aynı veya eşdeğer olan bir varlığın elden çıkarılması durumunda elde edilecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarı esas alınır. Borçlarda ise işletmenin normal faaliyet koşullarında borçların kapatılması için ödenmesi gereken nakit ve nakit benzeri tutarların iskonto edilmemiş değerleri ile gösterilmesi söz konusudur (Teraman, 2015: 98).

Piyasa fiyatı esasını baz alan cari değer esası uygulamasına göre değerlemelerde, giriş ve çıkış fiyatlarının ayırımının yapılmasını ortaya çıkarmıştır. Bu durumdan dolayı da cari değer kavramını tartışmalı bir kavram haline getirmiş ve cari değer kavramından anlaşılması gerekenin ne olduğu konusunda bir fikir birliği söz konusu olamamıştır. Cari değer belirlemede giriş fiyatları ile çıkış fiyatlarının farklı bulunması ve diğer taraftan da kimi varlıklar için de herhangi bir alış ve satış piyasalarında fiyatın oluşmaması; cari değere ilişkin birçok değer kavramı ve değerlendirme esasını geliştirilmesine yol açmıştır. Aşağıda bu değerlendirme esasları kısaca ele alınmıştır (Senel vd., 2011: 56-57).

Yerine Koyma Değeri (Cari Maliyet): Varlık ve borçların değerlendirilmesi için cari satın alma fiyatına dayanan yerine koyma maliyeti değerlendirme esası, Cari Maliyet (Current Cost) ya da Giriş Değeri (Entry Values) olarak da bilinmektedir. 1920’lerde popüleritesi artan Yerine Koyma Değeri’nin amacı, bir varlığın üretim kapasitesini veya hizmet potansiyelini elde etmek amacıyla en ekonomik bir biçimde yer değiştirme maliyetinin ölçülmesidir. Kavramsal Çerçevede varlıkların cari maliyeti, aynı varlığın veya bu varlığa eşdeğer olan bir varlığın

alınması için hali hazırda gereken nakit ve nakit benzerlerinin tutarıdır. Borçların cari maliyeti ise borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarları şeklinde belirtilmiştir (Senel vd., 2011: 57).

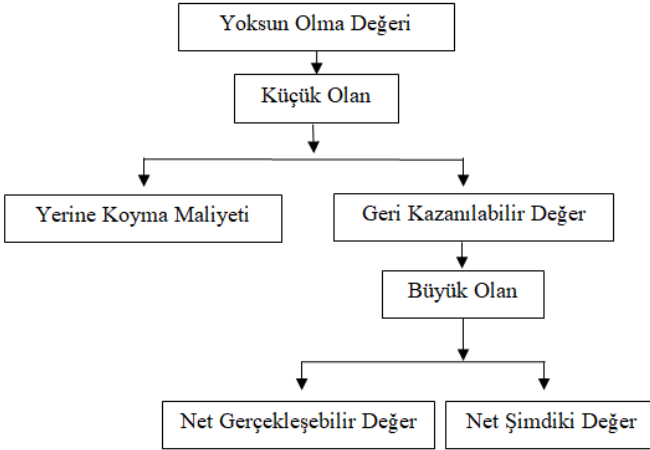
Net Gerçekleşebilir Değer (Ödeme Değeri): Net Satış Değeri, Net Pazar Değeri, Çıkış Değeri, Net Piyasa Değeri veya Net Nakit Değeri gibi isimlerle de ifade edilen “Net Gerçekleşebilir Değer Değerleme” esas 1939 yılı ve takip eden yıllarda MacNeal tarafından savunulmuş olan bir değerleme esasıdır (Senel vd., 2011: 57). Cari maliyet esas ı ile net gerçekleşebilir değer esasının karşılaştırılması durumunda, cari maliyet esas ı satın alma varsayımına, gerçekleşebilir değer esas ı ise satma varsayımına dayandığını ifade edilebilmektedir (Teraman, 2015: 98-99). Bu değerleme esas ı bir varlığın ticaretinin yapıldığı gerçek bir piyasada muhtemel hasılatına eşit olacak nakit tutarıdır ve dolayısıyla çoğunlukla varlığın hurda (artık) değerinin de yansıtıldığı bir değerleme esas ıdır ve yatırımcıların tasfiye durumunda ellerine geçecek olan tutarı göstermektedir (Senel vd., 2011: 57). İşletmedeki stoklar açısından düşünülecek olursa, stokların satılmasıyla elde edilmesi beklenen net tutarı ifade etmektedir (Pamukçu, 2011: 83). TMS 2 Stoklar standardında net gerçekleşebilir değer; “*işin normal akışı içinde, tahmini satış fiyatından, tahmini tamamlanma maliyeti ve satış ı gerçekleştirmek için gerekli tahmini satış giderleri toplamının, düşürülmesiyle elde edilen tutarı ifade eder*” şeklinde tanımlanmıştır. Böylece bir stok kaleminin tahmini satış fiyatı belirlenecektir. Stok kalemi henüz tamamlanmamış bir yarı mamul ise, tamamlanma yüzdesine göre tahmini tamamlanma maliyeti belirlenecek ve tahmini satış fiyatından azaltılacaktır. Ayrıca ilgili stoku satmak için katlanılacak satış giderleri de düşölerek stokun *net gerçekleşebilir değeri* bulunacaktır (Teraman, 2015: 99).

Bugünkü Değer (Net Şimdiki Değer): Kullanım Değeri (Value in Use), İskonto Edilmiş Gelecekteki Nakit Akışı (Future Discounted Cash Flows), Net Bugünkü Değer, Ekonomik Değer olarak da isimlendirilen işletme yönetiminin beklentilerini

yansıtan bir tahmin olan Net Şimdiki Değer; İşletmenin herhangi bir varlıktan elde etmeyi beklediği tahmini nakit akışlarının bugünkü değerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bugünkü Değerde; “*Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, ileride yaratacakları net nakit girişlerinin bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilirler. Borçlar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ileride ödenmesi gereken net nakit çıkışlarının bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilir.*” şeklinde belirtilmiştir (www.verginet.net). Dolaysız faiz maliyetiyle işletme riskini de içeren iskonto oranından yararlanılarak Net şimdiki değer hesaplanmaktadır. Bu esasta (Net Şimdiki Değer Esas’ında) kazançların gerçekleştikleri zamanda değil de ortaya çıktıkları dönemde dikkate alınması söz konusudur. Bu bakımdan Net Şimdiki Değer, geleneksel muhasebe ilkesiyle çelişmektedir. Çünkü geleneksel muhasebe yönteminde, net şimdiki değer yönteminden farklı olarak, kâr önceden tahmini yapıldığı zaman değil yalnızca gerçekleşmesi durumunda raporlanmalıdır (Senel vd., 2011: 58).

Yoksun Olma Değeri (Deprival Value): İşletmeye Katkı Değeri şeklinde de ifade edilen Yoksun Olma Değeri, değerlemesi yapılacak olan varlıktan mahrum kalınması durumunda katlanılması muhtemel en yüksek zarar tutarıdır. Yoksun olma değeri, varlığın yerine koyma maliyeti (cari maliyet) ile geri kazanılabilir değerinden küçük olanıdır. Geri kazanılabilir değer ise, bir varlığın net gerçekleşebilir değeriyle net şimdiki değerinden büyük olanı ifade eder (Senel vd., 2011: 58). Yoksun olma değeri aşağıdaki Şekil 2’ deki gibi gösterilebilir.

Şekil 2. Yoksun Olma Değerinin Şematize Edilmesi.

Kaynak: (Senel vd., 2011: 58)

Gerçeğe Uygun Değer: “Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu değerlemede; piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyatın tespit edilmesine yönelik değerlendirme türüdür. TMS/TFRS’ler de bulunan standartlarda sık bir biçimde “gerçeğe uygun değer” kavramı vurgu yapılmaktadır. Finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaç duydukları bilgilerin en iyi bir biçimde karşılanmasına neden olacağı düşüncesiyle gerçeğe uygun olarak varlık ve borçların ölçülmesi, değerlendirilmesi ve finansal tablolarda raporlanması istenmektedir (Pamukçu, 2011: 82). Gerçeğe uygun değer Bölüm 2’de ayrıntılı bir şekilde tanımlanmaktadır.

1.3. Muhasebe Açısından Değerleme Kavramı ve Önemi

İşletmelerde muhasebe, işletmelerin dili olarak ifade edilip sınır sistemi olarak görülmektedir. Doğru ve aynı zamanda dürüst muhasebe bilgileri işletme ve ülke ekonomisinin gelişimi ve kalkınması açısından iyi bir araç olabileceği ifade edilirken,

yanlış veya yanıltıcı muhasebe bilgilerinden dolayı işletme ve ülkenin olumsuz yönde etkileneceğinden bahsedilebilir (Kula, 2018: 51).

Muhasebe bilimin temel işlevi; mali nitelikteki işlem ve olayların muhasebe sistemi çerçevesinde kayıt altına alınması, nitelikleri itibariyle belli gruplar şeklinde sınıflandırılması, özetlenerek “Finansal Tablolar” ile raporlanmasıdır. Diğer taraftan muhasebenin ikincil fonksiyonu ise verilerin analizi ve yorumlanmasından oluşur. Bu kapsamda raporlanan bilgilerin güvenilirliği ve gerçeğe uygunluğu, kullanıcıların faydalanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Şöyle ki işletme ile ilgili karar verme sürecinde finansal bilgi kullanıcıları için ana bilgi kaynağı; varlık ve yükümlülükler uygulanan değerlendirme esaslarının sonuçlarını yansıtan finansal tablolardır (Kaya, 2016: 139). Değer kavramıyla ilgili olarak yapılan bir çalışmada; “Değerin”, muhasebe kalitesinin ortaya konulmasında temel bir ölçüt olduğu ifade edilmiştir (Kula, 2018: 33).

Muhasebe bilgi sistemiyle aktarılan bilgiler ışığında hazırlanan finansal tablolarda yer alan kalemlerinin parasal olarak ifade edilmesi sürecinde değer ve değerlendirme konusu fazlasıyla önem arz etmektedir (Kula, 2018: 37). İşletmeler için bir muhasebe değerlendirme rejiminin seçimi, mali düzenleyicilerin ve muhasebe standart belirleyicilerinin karşılaştığı en tartışmalı konularından birisi olmuştur (Plantin vd., 2008: 10).

Finansal durumun (finansal performansın) raporlanmasında kullanılan değerlendirme ölçüleri doğrudan veya dolaylı bir şekilde neredeyse her kesimi etkilemektedir. Değerleme işlemlerinin sonucunda bulunan tutarlar, fiziksel unsurlarda olduğu gibi ağırlık, sıcaklık, yükseklik gibi kesin bir biçimde ve objektif olarak sonuçlar vermeyebilirler. Finansal raporlamaların oluşumundaki değerlendirme ölçüleri, kâr-zarar gibi tanımı kesin olarak belli olmayan konular üzerinde durduğu için tartışmaya açık bir konu olmuştur. Muhasebe uygulamaları yönünden varlık ve borçların değerlerinin işletme ile ilgili tüm ilgililer açısından kabul gören objektif bir değer olması arzu edilmektedir. Muhasebede varlık ve yükümlülüklerin olabildiğince objektif

değerler ile sunulabilmelerine yönelik farklı değerlendirme ölçüleri geliştirilmiştir (Türel, 2009:7-9).

Muhasebe literatürü incelendiğinde, değer ve değerlendirmeyle ilgili birçok tartışma söz konusu olduğu görülmektedir. Çağdaş finansal raporlama sistemleri “IFRS ve US GAAP gibi”, yalnızca bir ölçüm esasının benimsenmesi yerine, her bir finansal tablo kalemi için ihtiyaca uygun ve güvenilir ölçüm yöntemlerini tercih etmektedir. Bu muhasebe ölçüm teorileri; tarihi maliyet muhasebesi, cari maliyet muhasebesi, net gerçekleştirilir değer muhasebesi, net şimdiki değer ve gerçeğe uygun değer muhasebesi şekillerinde sınıflandırılmaktadır. Bu muhasebe ölçüm teorileri kapsamında, yirminci yüzyılın başından itibaren muhasebe alanındaki ana değerlendirme esaslarından olan tarihi maliyet, enflasyon dönemlerinde uygulanan ölçüm esasları ve günümüzde de hala tartışmaları devam eden ve uluslararası finansal raporlama standartlarında yoğun bir biçimde uygulama alanı bulan gerçeğe uygun değer kavramlarıyla karşılaşmaktadır (Kula, 2018:55-56). Ülkemizde muhasebe uygulama ve düzenlemelerinde, Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartlarına göre değerlendirme türleriyle karşılaşmaktadır (Kula, 2018: 33).

2. GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİ

Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama standartlarında (TMS/IFRS’de), temel değerlendirme ölçüsü olarak “gerçeğe uygun değer” esas alınmıştır. Bu değer ifadesi birçok değerlendirme ölçüsünü (bir varlığa ilişkin alış, satış, emsal değerleri, net bugünkü değer, piyasada işlem gören değeri gibi) içinde barındırmaktadır. Niteliksel bir değer olan gerçeğe uygun değerın hesaplanması diğer bir deyişle niceliksel hale getirilmesi birçok yöntemin uygulanmasını gerektirmektedir. Esas itibarıyla yukarıda belirtilen tüm değerler etkin bir piyasada birbirlerine eşit olmaları gerekmektedir (Örten ve Karapınar, 2009:7).

Günümüzde, gerek Amerika Birleşik Devletleri’ndeki FASB’in (Financial Accounting Standards Board-FASB), gerekse IASB’nin (International Accounting Standards Board)

değerleme ölçüsü olarak tarihi maliyete dayalı değerleme kullanılarak hazırlanan raporlamalardan gerçeğe uygun değere (fairvalue) dayalı raporlamalara doğru bir geçiş sürecinde oldukları görülmektedir (Türel, 2009:V). Zamanımızda evrensel muhasebe standartları olarak kabul edilen ve IASB tarafından yayımlanan IAS / IFRS'lerin temel özelliği, standartların bir çoğunun varlık ve borçların zorunlu veya isteğe bağlı olarak gerçeğe uygun değerleriyle ile raporlanmasını istemesidir (Rezaei, 2014: 49).

Son yıllardaki muhasebe skandalları, gerçeğe uygun değer muhasebesinin savunucularının ellerini daha da güçlendirmiştir. İyi kurumsal yönetim ve gerçeğe uygun değer muhasebesi aynı madalyonun iki yüzü olarak görülmektedir. Gerçeğe uygun değer muhasebesi, bir firmanın hesaplarının karanlık köşelerine parlak bir ışık yakarak, yöneticilerin şüpheli uygulamalarını ve eylemlerinin sonuçlarını dış gözlemcilerin gözlerinde gizlenmesini engelleyebilmektedir (Plantin vd., 2008: 2).

2.1. Gerçeğe Uygun Değer Tarihi ve Evrimi

1900'lü yıllara dayanan tarihsel maliyeti benimseyen geleneksel muhasebe anlayışı, 1920'lere kadar etkisini sürdürmüştür (Kula, 2018: 54-55). 1920'lerin sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan ekonomik krize kadar bankalar ve diğer finansal kurumlar piyasa değerine göre hazırlanan raporlamalar yapmışlardır. Ortaya çıkan bu dönemdeki ekonomik krizlerde varlıklar aşırı değer kaybetmiş, bankalar zarar raporlamış ve bankaların sermayelerinde erimeler oluşmuştur. 1934 yılından itibaren Amerika Sermaye Piyasası Kurulu (SEC)tarihi maliyet değeriyle raporlama zorunluluğunu yeniden uygulamaya getirmiştir (Arı ve Yılmaz, 2015:148).

Bu yıllardan itibaren enflasyonun gündeme gelmesi ile tarihsel maliyet muhasebede yetersizliklere ve eksikliklere neden olmaya başlamıştır. Böylece enflasyon oranlarının yüksek olduğu 1970'li yıllarda, tarihi maliyet değeri yerini piyasa değerine bağlı olan cari değer anlayışına bırakmıştır (Kula, 2018: 54-55).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ve Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından yapılan çalışmalarla değer anlayışında “fairvalue” kavramı ortaya çıkmaya başlamış ve kullanımın yaygınlaştığı görülmüştür. Aslında fair value kavramı, IASB ve FASB’den çok daha önceleri sigortalanabilir varlıkların tarafsız bir biçimde değerlendirilmesi ihtiyacını karşılamak üzere yaklaşık yüz yıldır değerlendirme uzmanları tarafından kullanılmıştır. Gerçeğe uygun değer (fair value) kavramı için ilk tanım 1976’da FASB’ın yayınladığı 13 numaralı “*Kiralama İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi*” standardında yapılmıştır. Bu standartta “*herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında istekli ve bağımsız iki taraf arasında bir malın satılabileceği fiyat*” şeklinde gerçeğe uygun değer tanımlanmıştır (Kula, 2018:65).

Daha sonrasında 1980’li yıllarda ABD’de Saving&Loans Krizi yaşanmıştır(Kaya, 2016: 141). Bu yıllarda ABD de yaşanan finansal krizlere kadar uzun süre tarihi maliyet değeri muhasebesi (TMDM), kullanılmaya devam etmiştir. Bu yıllar muhasebe açısından bankaların varlıklarını piyasa fiyatıyla değerlemelerinin söz konusu olmadığı dönemlerdir. Bu dönemde, bankalar güçlü finansal yapıya sahip olduklarını göstermeye yönelik, tarihi maliyetle kayıtlı bulunan finansal varlıklarını piyasa fiyatıyla satıp, öz kaynaklarını artırarak raporladıkları bilançolarını manipüle etmeleri söz konusu olmuştur. Bu uygulamalar, bankaların bilanço yapılarını bozarak bilgi kullanıcılarına yanlış bilgiler sunmalarına neden olmuş ve bu nedenlerle standart yapıcılar yeni arayışlara yönelmiştir (Kula, 2018:65).

Tarihi maliyet esası bu finansal krizlerin sorumlularından biri kabul edilmiştir. Yine enflasyonun yüksekliğinin etkisiyle Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi (GUDM) bu yıllarda ön plana çıkmaya başlamıştır (Arı ve Yılmaz, 2015:148).

IASB’nin “gerçeğe uygun değer” için yapmış olduğu ilk tanımı ise 1982 yılında yayınlanan UMS-20 Devlet Teşvikleri ve Yardımları ile UMS-16 Maddi Duran Varlıkların Muhasebeleştirilmesi standartlarında yapılmıştır. Her iki

standartta da gerçeğe uygun değer kavramının tanımı sadece varlıklar açısından ve neredeyse birbirine benzer şekilde “*Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirebileceği tutar*” şeklinde yapılmıştır. Varlıklar açısından tanımlanan bu standartta gerçeğe uygun değer kavramı ilk kayda alım sonrasında yapılacak değerlemeler için kullanılmayıp, başka bir varlık karşılığında edinilen maddi duran varlıkların (takas şekliyle edinilen maddi duran varlıklar) maliyetlerinin belirlenmesi için kullanılmıştır (Kula, 2018:66).

Gerçeğe uygun değer esası, ilk olarak Anglo-Sakson ülkelerde uygulanmıştır. Bunun nedeniyse bu ülkelerde güçlü sermaye paylarına sahip yaygın pay sahipleri kitlesinin bulunması ve buna paralel bir şekilde bağımsız bir dış denetim işlevinin yer almasıdır. Bu ülkelerde vergi ile muhasebe kurallarının ayrı olması bu ülkelerde gerçeğe uygun değer uygulamalarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu ülkelerde yaygın pay sahibi kitlelerinin gerçeğe uygun bilgi ihtiyacı ile finansal tabloların hazırlanışında tarihi maliyet yaklaşımı yanı sıra, gerçeğe uygun değer yaklaşımı uygulamalarının kullanılmasına neden olmuştur. Kıta Avrupa’sında işletmelerin gereksinim duydukları kaynaklar, çoğunlukla devlet veya bankalar tarafından sağlayabilmeleri, Kıta Avrupası ülkelerinde güçlü sermaye piyasaları oluşumunu geciktirmiş ve buna paralel olarak etkili muhasebe örgütleri oluşmasını gecikmesine neden olmuştur. Bunlara ilave olarak, bu ülkelerde kanunlar çerçevesinde finansal rapor hazırlanmasına ilişkin kurallarının belirlenmiş olması, finansal raporların doğruluk ve yasallık ilkeleri çerçevesinde hazırlanmasına yol açmıştır. Ancak son yıllarda Kıta Avrupa’sındaki ülkelerde de sermaye piyasalarının gelişimi ile gerçeğe uygun değer ihtiyacı ağırlık kazanmıştır (Pamukçu, 2011: 85).

Ülkemizde, denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun olarak, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte sunulmalarına yönelik olarak, ulusal muhasebe ilkelerinin geliştirmesine, benimsenmesine ve kamu yararına uygulanacak ulusal muhasebe standartlarının saptanmasına yönelik 18.12.1999

tarihli, 23910 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4487 sayılı Kanunun 27. Maddesi ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na eklenen Ek1 Madde ile kurulan kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip bir kuruluş olarak Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu “TMSK” kurulmuştur. 07 Mart 2002 tarihinde faaliyete geçen “TMSK” 9 Şubat 1994 tarihinde Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği'nce (TÜRMOB) kurulan Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu'nun (TMUDESK) görevlerini yapmış olduğu çalışmalar ile birlikte devralmıştır (Senel vd., 2011: 51).

2006 yılında TMSK'nın yayımlamış olduğu Türkiye Muhasebe Standartlarında (TMS) kavram olarak “Gerçeğe Uygun Değer” kullanılmış ve tanımlanmıştır. Yapılan tanıma göre gerçeğe uygun değer “*Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutar*” şeklinde tanımlanmıştır (Türel, 2009:20-22).

Yaşanan teknolojik gelişmeler, işletme uygulamalarında ve yönetim anlayışında önemli değişiklikler meydana getirmiş, farklı ülkeler arası ticari ilişkilerin gelişmesine ve sermayenin önündeki sınır ve engellerin ortadan kalkmasına destek olmuştur. Böylece çok uluslu şirketleri kendilerine çekebilmek isteyen ülkeler, tüm dünya ile entegre olabilecek ortak standartlar belirleme arayışına girmişlerdir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na 2000'li yıllarda arka arkaya birçok standart yayınlamış ve ekonomik birliklerde bulunan ülkelerinde bu standartlara uyması yönünde çağrıda bulunmuşlardır. Bu standartların uygulanması ile uluslararası pazarlarda faaliyette bulunan işletmelerin standartlara uygun tablolar hazırlayarak finansal raporlarda aynı dili konuşmaları sağlamıştır (Kula, 2018:64).

Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu finansal varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değer kavramı geliştirmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda FASB “*SFAS 157-*

Gerçeğe Uygun Değer Ölçümleri Standardı'mı” 2006’da yayınlamıştır (Kaya, 2016: 141).

Sıkıntılı bir ekonomik dönem olan 2008 yılında küresel finansal kriz yaşanmış ve bu krize finansal raporlamaların etkili olduğu düşünülmüştür. Bu dönem krizinin analizinde çoğu yorumcular tarafından gerçeğe uygun değerlemeden kaynaklandığı ileri sürülmüştür (Menicucci, 2015: vii). Ayrıca bu finansal krizin temelinde zehirli (toxic) borçlanma araçlarının öngörülemez etkisinin de söz konusu olduğu belirtilmiştir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu da söz konusu borçlanma araçlarının finansal tablolarda daha ayrıntılı ve gerçekçi sunumu için projeler geliştirmeye başlamıştır. Böylece finansal tabloların üçüncü kişiler tarafından daha gerçekçi değerlendirilmesinin sağlanması istenmiştir. Bununla birlikte zaten karmaşık olan finansal araçların muhasebede de çeşitli yönlerden ele alınması bu konudaki düzenlemeleri daha da karmaşık hale getirmiştir (Akbulut, 2012: 43).

2008 yılında ABD de ortaya çıkan finansal krizlerde GUDM sorumlu görülmesi üzerine tekrar TMDM’ne dönülmesi gerektiği yönünde savunmalar olurken, diğer taraftan bu görüşe karşı çıkmıştır (Arı ve Yılmaz, 2015:148). Finansal raporlamada, gerçeğe uygun değer muhasebesi kullanılması gerekip gerekmediği uzun yıllardır tartışmaya konu olmuştur (Barth ve Landsman, 2018).

Tarihi süreç içerisinde muhasebe uygulamalarında yaşanan gelişmeler, finansal tablo kullanıcılarının gereksinimleri doğrultusunda oluşmuştur. Finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçları ve taleplerindeki değişimler de muhasebe uygulamalarındaki değerlerin belirlemesi esaslarındaki eğilimleri de yönlendirmiştir. Sermaye piyasalarının gelişimiyle birlikte, bilgiye doğrudan ulaşma imkanı bulamayan yaygın bir pay sahibi kitlesinin ortaya çıkması ve buna paralel olarak gerçeğe uygun bilgi alma kaygısı ortaya çıkmıştır. Son yıllarda yapılan değerleme çalışmalarıyla “gerçeğe uygun değer” kavramı finansal bilgi kullanıcılarının bu taleplerinin karşılanabileceği

düşüncesiyle muhasebe uygulamalarının odağına oturmuştur (Kula, 2018:64-65).

02/11/2011 tarihli ve 28103 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 660 sayılı KHK ile Kamu gözetimi, muhasebe ve denetim standartları kurumu (KGK), aşağıdaki konularda yetkilendirilmek üzere kurulmuştur.

- *Uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak,*
- *Bağımsız denetimde uygulama birliğini, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak,*
- *Denetim standartlarını belirlemek,*
- *Bağımsız denetçi ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek ve*
- *Bunların faaliyetlerini denetlemek ve bağımsız denetim alanında kamu gözetimi yapmak*

Aynı KHK ile Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'na son verilmiş olup, yetkileri KGK'a geçirilmiştir.

Yeni TTK'nın 26.12.2012 tarihinde değişen 88-1 'de "64 ilâ 88 inci madde hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişiler münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorundadır." hükmü yer almıştır (<http://www.ticaretkanunu.net/ttk-madde-88/>).

Yeni TTK'nın 79-81. maddelerinde, değerlendirme ile ilgili olarak UFRS'ye uyulacağı belirtilmiştir. Ayrıca Kanunda VUK'nun etkisinden kurtulacağı da zımnen belirtilmiştir. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu, Sermaye Piyasası Kurulu ve Hazine Müsteşarlığınca da Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayımlanmış olan TMS ve TFRS lerin esas kabul edileceği belirtilmiştir. UFRS'de varlıkların ve yükümlülüklerin değerlemesinde genel olarak Gerçeğe Uygun Değer yaklaşımı benimsendiği için, Gerçeğe Uygun Değer

Muhasebesi (GUDM), Türkiye açısından önemli hale gelmeye başlamıştır (Arı ve Yılmaz, 2015:148).

2.2. Gerçeğe Uygun Değerleme Kavramı

Gerçeğe uygun değer, kelime kökeni bakımından İngilizce “fair” ve “value” kavramlarının birleştirilmesi ile türetilmiş “Fair Value” teriminin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Fair kavramının adil, doğru, kurallara uygun ve fuar vb. birçok anlamı bulunmaktadır. *Value* kavramı dilimizde karşılığı ise kıymet veya değerdir. Fair value ifadesi Türkçe’ye *piyasa değeri*, *gerçeğe uygun değer*, *makul değer*, *uygun değer*, *hakkaniyete uygun değer*, *adil değer* veya *doğru değer* olarak çevirileri söz konusu olmak ile birlikte, Türk literatüründe ağırlıklı olarak gerçeğe uygun değer ifadesi kullanılmaktadır (Aktaş ve Deran, 2006:158, Kula, 2018: 67-68).

“Fair value” ifadesinin çevirilerinden biri olarak kabul edilen gerçeğe uygun değer ifadesi “fair value” ifadesinin sahip olduğu anlamı tam olarak yansıtmayabilmektedir (Aktaş ve Deran, 2006: 158). Çünkü gerçeğe uygun değer kavramı anlam açısından oldukça çok yüklü bir terimdir. Bu terim; doğruluk, uygunluk, şeffaflık ve ihtiyaca uygunluk gibi ifadeleri çağrıştırmaktadır. Gerçeğe uygun ve değer kelimeleri subjektiflik içermeleri nedeniyle gerek değerleyenin gerekse bilgiyi edinenlerin bakış açısına göre değişiklik gösterebilmektedir (Kula, 2018:64). Bu nedenle fair value ifadesini dilimize çevirmeden önce bu ifadeyi kullanan IASB ve FASB’ın yayınlamış oldukları muhasebe standartlarındaki tanımlarına bakılması gerekir (Aktaş ve Deran, 2006: 158).

Gerçeğe uygun değer ölçümünün tutarlılığını ve karşılaştırılabilirliğini artırmak amacıyla 2006 yılında FASB tarafından “Fair Value Measurements” olarak ifade edilmiş 157 numaralı standartta (Kula, 2018:66) ve 16 nolu Maddi Duran Varlık standardında “Gerçeğe Uygun Değer” kavramı, “*piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşecek olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat*” olarak ifade edilmiştir. Bu

tanıma göre gerçeğe uygun değer, piyasa katılımcıları olan ve varlığı elinde bulunduran ile borçlu konumda olan tarafların bakış açısıyla ölçümün yapıldığı tarih de ki çıkış fiyatı olarak değerlendirilmiştir (Kaya, 2016: 141).

IASB'nin terimler sözlüğünde ise “fair value” ifadesinin karşılığı; *“bilgili ve istekli taraflar arasında herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin ifası sırasında esas teşkil edecek tutar”* olarak tanımlanmıştır (Aktaş ve Deran, 2006: 158).

Literatürde çok uzun süreden beri birçok kez gerçeğe uygun değer tanımları yapılmıştır. Bu tanımlar anlam bakımından birbirine benzemelerine rağmen anlaşmaya varılmış bir gerçeğe uygun değer tanımından söz edilememektedir (Kaya, 2016: 141).

“Fair value” ifadesinin tanımı ile ilgili olarak IASB ve FASB'nin tanımları incelendiğinde *“aktif bir piyasada, karşılıklı pazarlık ortamında ortaya çıkan bir fiyat”* olduğu görülmektedir (Aktaş ve Deran, 2006: 158).

Gerçeğe Uygun Değer kavramını TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçüm Standardı, *“Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat”* olarak FASB tarafından alınan 157 numaralı standartla paralel bir şekilde tanımlama yapmıştır.

2.3. TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü

Kamu Gözetimi Kurumu web sayfasında yayınlanan standartlardan biri olan TFRS 13 nolu Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü standardı; gerçeğe uygun değerın tanımlamasına, ölçülmesine ilişkin açıklamaların belirlemesi ve gerçeğe uygun değer ölçüm çerçevesinin tek bir TFRS standardı ile düzenlenmesi amacıyla varlıklar, yükümlülükler ve dolayısıyla işletmelerin değerlerinin tespit edilmesinde, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında, gerçeğe uygun değerleme temel alınarak hazırlanmıştır. TMS ve TFRS standartlarında Gerçeğe uygun değerleme esas alınmış fakat değerlemenin nasıl

yapılacağı konusu TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü standardına bırakılmıştır.

(International Financial Reporting Standards-13) IFRS -13'ün doğrudan bir çevirisi (Altunakar, 2016) olan 13 Nolu Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında (TFRS-13) gerçeğe uygun değer kavramı ve bununla ilgili ölçümleme çalışmaları açıklanmaktadır.

TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçüm Standardı (TFRS 13, 2012: 1) ilk olarak 31.12.2012 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için 30.12.2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazete'nin 2. nüshasında yayımlanmıştır.1 Ocak 2013 tarihi öncesindeki hesap dönemlerine ilişkin olarak bu standardı uygulayacak işletmelerin dipnotlarda açıklama yaparak kullanmaları mümkün kılınmıştır. Bu standart, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında yapılan değişikliklere uyum sağlanabilmesi amacıyla;

1- 18 Eylül 2014 tarih ve 29123 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 28 sıra No'lu,

2- 19 Aralık 2017 tarih ve 30275 sayılı Resmi Gazetede (Mükerrer) yayımlanan 93 sıra nolu Tebliğler aracılığıyla güncellemeleri yapılmıştır.

İlk yapılan değişiklik 30 Haziran 2014 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için doğrudan TFRS 13 tarafından yapılmış olup ikinci değişiklik ise TFRS 9 (2017 Sürümü) tarafından 31/12/2017 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olacak şekilde yapılmıştır (TFRS 13, 2012:1).

TFRS 13 de belirtilen ölçüm ve açıklama hükümleri, TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı kapsamındaki hisse bazlı ödemelere ve TMS 17 Kiralama İşlemleri Standardı kapsamındaki kiralama işlemelerine uygulanamaz. Ayrıca gerçeğe uygun değerle bazı benzerlikleri bulunmasına rağmen gerçeğe uygun değer olmayan net gerçekleşebilir değer ve kullanım değeri gibi bazı değerlemelere de uygulanmaz.

TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı uyarınca gerçeğe uygun değerinden ölçülen plan varlıkları, TMS 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama

Standartı uyarınca gerçeğe uygun değerinden ölçülen emeklilik fayda planlarına yapılan yatırımlar ve TMS 36 uyarınca geri kazanılabilir tutarı, elden çıkarma maliyetleri düşülmüş gerçeğe uygun değeri olan varlıklar, kapsamında TFRS 13 uyarınca yapılması zorunlu bilgilerin sunulması gerekli görülmemektedir (TFRS 13, 2012:3).

Yukarıda belirtilen uygulanmayacak ve açıklama yapılması gerekmeyen standartlar haricindeki diğer standartlara göre gerçeğe uygun değer tutulmasının zorunlu olması ya da gerçeğe uygun değer uygulanmasına izin verilmesi halinde gerçeğe uygun değer ölçümüne ilişkin TFRS-13'te tanımlanan çerçeveye uyulacaktır. Buna göre hem ilk ölçüm sırasında hem de sonraki ölçümler esnasında TFRS 13 belirleyici olacaktır (TFRS 13, 2012:3).

Standart, neyin ne zaman gerçeğe uygun değerle ölçüleceğini belirlemez. Bunu diğer standartlar belirlemektedir. Standart genellikle, belli bir kural ya da detaylı bir rehber sunarak gerçeğe uygun değer nasıl ölçüleceğini gösterir. Standartın uygulanması, önemli derecede yargı gerektirmektedir ve bu yargı, gerçeğe uygun değer ölçümü için standartın ilke bazlı çerçevesinde yer alan temel kavramlar kullanılarak uygulanır (Demirel Arıcı, 2018:22).

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu yetkilendirildiği günden bugüne kadar toplam 39 standart yayınlamıştır. Bu standartların “Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına İlişkin Kavramsal Çerçeve” dışında 31 tanesi Türkiye Muhasebe Standardı, 8 tanesi de Türkiye Finansal Raporlama Standardı olarak yayınlanmıştır. Yayımlanan bu standartlardan ikisi “TMS-14 Bölümlere Göre Raporlama” ve “TMS-30 Bankaların ve Benzeri Finansal Kuruluşların Finansal Tablolarında Yapılacak Açıklamalar” farklı tarihlerde yayınlanan Tebliğler çerçevesinde yürürlükten kaldırılmıştır. Halen yürürlükte olan 29 adet Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) ve 8 adet Finansal Raporlama Standartları (TFRS) incelendiğinde gerçeğe uygun değer kavramının 1128 defa geçtiği ve 29 standartta anıldığı görülmüştür. Sözü edilen standartlar aşağıdaki Tablo 1’de verilmiştir (Senel vd., 2011: 51).

Tablo 1. Gerçeğe Uygun Değer İfadesinin Geçtiği Türkiye Muhasebe - Finansal Raporlama Standartları

GERÇEĞE UYGUN DEĞER İFADESİNİN GEÇTİĞİ TÜRKİYE MUHASEBE / FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI			
TMS	1	Finansal Tabloların Sunuluşu	9
TMS	2	Stoklar	5
TMS	8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar	1
TMS	11	İnşaat Sözleşmeleri	1
TMS	12	Gelir Vergileri	10
TMS	16	Maddi Duran Varlıklar	26
TMS	17	Kiralama İşlemleri	22
TMS	18	Hasılat	10
TMS	19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar	33
TMS	20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması	2
TMS	21	Kur Değişiminin Etkileri	8
TMS	26	Emeklilik fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama	8
TMS	27	Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar	6
TMS	28	İştiraklerdeki Yatırımlar	12
TMS	29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama	4
TMS	31	İş Ortaklıklarındaki Paylar	7
TMS	32	Finansal Araçlar: Sunum	25
TMS	33	Hisse Başına Kazanç	12
TMS	36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü	63
TMS	38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar	43
TMS	39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçümleme	340
TMS	40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	110
TMS	41	Tarımsal Faaliyetler	43
TFRS	1	Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulanması	27
TFRS	2	Hisse Bazlı Ödemeler	124
TFRS	3	İşletme Birleşmeleri	84
TFRS	4	Sigorta Sözleşmeleri	14
TFRS	5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler	15
TFRS	7	Finansal Araçlar: Açıklamalar	64
Toplam			1128

Kaynak: (Senel vd., 2011: 51)

Diğer taraftan TMS/TFRS'nin 17 tanesi doğrudan 8 tanesi ise başka standartları referans vermek üzere dolaylı olarak toplam 25 standartta (tüm standartların yaklaşık %68'inde) gerçeğe uygun değer hesaplamasının yapılması gerektiği görülmektedir. Gerçeğe uygun değer hesaplamasının yapılmasını gerektiren ve gerektirmeyen standartlar ise aşağıdaki Tablo 2' de sunulmuştur (Senel vd., 2011: 52).

Tablo 2. Gerçeğe Uygun Değer Hesaplaması Gerektiren / Gerektirmeyen Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları

GERÇEĞE UYGUN DEĞER HESAPLAMASI GEREKTİREN/ GEREKTİRMİYEN TÜRKİYE MUHASEBE/FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI		
TMS	11	İnşaat Sözleşmeleri
TMS	16	Maddi Duran Varlıklar
TMS	17	Kiralama İşlemleri
TMS	18	Hasılat
TMS	19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
TMS	20	Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklanması
TMS	26	Emeklilik fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama
TMS	33	Hisse Başına Kazanç
TMS	36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
TMS	38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
TMS	39	Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçümleme
TMS	40	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
TMS	41	Tarımsal Faaliyetler
TFRS	1	Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması
TFRS	2	Hisse Bazlı Ödemeler
TFRS	3	İşletme Birleşmeleri
TFRS	4	Sigorta Sözleşmeleri
TFRS	5	Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler
DOLAYLI OLARAK GERÇEĞE UYGUN DEĞER HESAPLAMASI GEREKTİREN STANDARTLAR		
TMS	2	Stoklar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	21	Kur Değişiminin Etkileri (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	27	Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar (Başka Standartlara Referans Vererek)

TMS	28	İştiraklerdeki Yatırımlar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	31	İş Ortaklıklarındaki Paylar (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	32	Finansal Araçlar: Sunum (Başka Standartlara Referans Vererek)
TMS	4	Sigorta Sözleşmeleri (Başka Standartlara Referans Vererek)
TFRS	7	Finansal Araçlar: Açıklamalar (Başka Standartlara Referans Vererek)
GERÇEĞE UEN STANDARTLARYGUN DEĞER HESAPLAMASI GEREKTİRMEYEN		
TMS	1	Finansal Tabloların Sunuluşu
TMS	7	Nakit Akış Tablosu
TMS	8	Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar
TMS	10	Raporlama Döneminde (Bilanço Tarihinde) Sonraki Olaylar
TMS	12	Gelir Vergileri
TMS	23	Borçlanma Maliyetleri
TMS	24	İlişkili Taraf Açıklamaları
TMS	29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
TMS	37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar
TFRS	6	Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi
TFRS	8	Faaliyet Bölümleri

Kaynak: (Senel vd., 2011: 52)

TFRS-13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı 99 paragraf ve 3 ekten oluşmaktadır. Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı TFRS 13'ün içerdiği başlıklar Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standartlarının İçeriği

Kaynak: (Demirel Arıcı: 2018:22)

TFRS-13 Standart eklerinde geçen terimler Ek A’da verilmiş, Ek B’de uygulama rehberi ve Ek C’de Yürürlük tarihi ve geçişe ilişkin maddeler verilmiştir.

2.3.1. Gerçeğe Uygun Değer Ölçüm Amacı

Gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı, TFRS-13 ikinci paragrafında gözlemlenebilir piyasa işlemleri veya belirli varlık ve yükümlülüklerle ilişkin bilgilerin mevcut olup olmaması durumlarında normal bir işlemde bir varlığın satışına ilişkin değerlendirme tarihindeki fiyatı şeklinde belirtilmiştir. Mevcut piyasa koşullarında ölçüm tarihinde piyasa katılımcıları arasında varlık veya borcun devredilmesine yönelik yapılacak bir işlemdeki fiyatın tahmin edilmesidir. Diğer bir ifadeyle, varlığa sahip olan veya borçlu olan piyasa katılımcısı için ölçüm tarihindeki çıkış fiyatıdır.

2.3.2. Gerçeğe Uygun Değer Tanımı ve Unsurları

Gerçeğe uygun değer; TFRS 13’ de “*Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat*” olarak ifade edilmiştir.

TFRS 13 de gerçeğe uygun değerın unsurları; varlık veya borç, işlem, piyasa katılımcıları ve fiyat şeklinde belirtilmiştir.

Varlık veya Borç: Gerçeğe uygun değerın ölçülmesi ve hesaplanması belirli bir varlık veya borç yükümlülüğü için yapılmaktadır. İşletme bu sebeple gerçeğe uygun değerın ölçüm tarihinde varlığın veya borcun durumunu, konumunu ve varsa satışına veya kullanımına ilişkin kısıtlamaları göz önünde bulundurmalıdır. Herhangi bir varlık veya borcun özelliğinin gerçeğe uygun değer ölçümü üzerindeki etkisi, piyasa katılımcıları tarafından nasıl değerlendirilebileceğine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Gerçeğe uygun değerdan ölçülecek varlık veya yükümlülük, tek bir varlık veya yükümlülük olabileceği gibi bir varlık veya yükümlülük grubu da olabilir. Varlık veya borçların gerçeğe uygun değer ölçümünün zorunlu tutulması ya da ölçümüne izin verilmesi hesap biriminin içinde bulunduğu TFRS’lerce belirlenir (TFRS 13, 2012:3).

İşlem: Gerçeğe uygun değer ölçümünde piyasa katılımcıları arasında değerlendirme yapılan tarihteki piyasa koşullarında yapılan bir işlemde (TFRS 13, 2012:3):

- 1) Varlığa veya yükümlülüklere için *asıl piyasada* veya
- 2) Asıl piyasaların olmaması durumlarda, *en avantajlı piyasada*, varlığı satmak veya borcu devretmek için el değiştirdiği varsayılır.

*Bir varlığın veya yükümlülüğün gerçeğe uygun değerının ölçülmesi için bir asıl piyasa varsa, değerlendirme tarihinde başka bir piyasadaki fiyat potansiyel olarak daha avantajlı olsa bile gerçeğe uygun değerın ölçülmesi için asıl piyasadaki fiyatı yansıtılır. Gerçeğe uygun değerın ölçümünde, varlığı elinde bulunduran tarafın veya borçlu konumda olan tarafın bakış açısı dikkate alınmak suretiyle işlemin söz konusu tarihte

gerçekleştiği varsayılmaktadır. Varsayılan bu işlem ile varlığın satışında veya borcun devrinde fiyatın tahmin edilebilmesine temel oluşturması sağlanır (TFRS 13, 2012:3).

Standartta Olağan İşlem: Gerçeğe uygun değer ölçüm tarihinden önce yeterli bir süre piyasada bulunarak piyasanın etkisini içerdiği varsayılan ve buna ilişkin olağan ve alışagelmış pazarlama faaliyetlerini gerçekleştirmek için yapılan işlem olduğu belirtilmektedir. Ayrıca zorunlu bir işlem olmadığı da belirtilir.

Piyasa Katılımcıları: İşletmelerin değerlemeye tabi tutulacak varlıkları veya borçlarına ilişkin olarak asıl piyasada işlem yapacağı alıcılar veya satıcılar kastedilmektedir. İşletme, sahip olduğu bir varlığın veya yükümlülüğü olan bir borcun gerçeğe uygun değerini, tıpkı piyasa katılımcılarının en büyük ekonomik fayda ile hareket etmesi gibi işletmedeki söz konusu varlığını veya borcunu fiyatlandırırken bu varsayımları kullanarak ölçer (TFRS 13, 2012:4).

Piyasa katılımcılarının özellikleri aşağıdaki gibidir (Demirel Arıcı, 2018:25);

Piyasa Katılımcıları;

- Birbirlerinden bağımsızdırlar, ilişkili taraf değildirler.
- Bilgilidirler, diğer bir ifade ile mevcut bütün bilgilere sahiptirler. Varlık veya borca ilişkin makul düzeyde bir anlayışa sahiptirler.
- Varlık veya yükümlülükler üzerinden hareket edebilir.
- Varlık veya borca ilişkin işlem yapma konusunda isteklidirler. İşlemi gerçekleştirmeleri için zorlanmamaktadırlar ya da bu işlemi gerçekleştirmek zorunda değildirler.

Fiyat: Gerçeğe uygun değer, geçerli piyasa koşullarında asıl ya da en avantajlı piyasada olağan bir işlemde bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devri için ödenecek fiyattır. Doğrudan gözlemlenebilir veya başka bir değerlendirme yöntemi kullanılarak tahmin edilebilir. Başka bir ifadeyle başlangıç fiyatıdır. Bu fiyat, işlem maliyetlerine göre düzeltilmez ve işlem maliyetleri ilgili TFRS'ye göre muhasebeleştirilir.

İşleme ilişkin maliyetler varlığın veya borcun bir özelliği değildir (TFRS 13, 2012:4). Taşıma maliyetleri, işlem maliyetleri kapsamında değildir ve bir varlığın mevcut konumundan asıl ya da en avantajlı piyasaya taşınması için katlanılan maliyetlere göre ayarlanır (Demirel Arıcı, 2018:26).

2.3.3. Finansal Olmayan Varlıklarda Gerçeğe Uygun Değer

Finansal olmayan varlıklara ilişkin olarak gerçeğe uygun değer ölçümünde, piyasa katılımcısının bu finansal olmayan varlığı en iyi ve en üst seviyede kullanarak ya da bu amaçla kullanabilecek başka bir piyasa katılımcısına satarak ekonomik fayda elde edebileceği dikkate alınır. Burada finansal olmayan varlığın (TFRS 13, 2012:5);

- a) Fiziksel özellikleri (örneğin, bir gayrimenkulün büyüklüğü ve konumu)
- b) Yasalara uygun kullanımı ve yasal kısıtlamaları (örneğin, gayrimenkul için geçerli olan imar izinleri).
- c) Fiziki olarak mümkün, yasalar uygun ve finansal açıdan elverişli biçimde kullanımı dikkate alınır.

İşletme, farklı şekilde kullanmayı amaçlasa bile finansal olmayan varlığının gerçeğe uygun değerini ölçerken, varlığın piyasa katılımcıları tarafından en iyi ve en üst seviyede kullanıldığını varsayarak ölçer (Demirel Arıcı, 2018:28).

2.3.4. İşletmenin Kendi Özkaynağına Dayalı Finansal Araçlarına ve Borçlarına İlişkin Gerçeğe Uygun Değerleme

Gerçeğe uygun değer ölçümü; finansal ya da finansal olmayan bir borcun ya da işletmenin kendi özsermayesine dayalı finansal aracın ölçüm tarihinde piyasa katılımcısına devredildiğini varsaymaktadır. Buna göre borcun ya da işletmenin kendi özsermayesine dayalı finansal aracın devri aşağıdaki varsayımlara dayanacaktır (TFRS 13.2012.6);

- Borç ödenmemiş bir şekilde kalmalı ve devralan piyasa katılımcısı bu yükümlülüğü yerine getirmelidir. Borç alacaklıya ödenmemeli ve hiçbir şekilde sona erdirilmemelidir.

- İşletmenin özkaynağa dayalı finansal aracı ödenmemiş olarak kalmalı ve devir alan piyasa katılımcısı araçla ilgili hak ve sorumlulukları üstlenir. Finansal aracın değerlendirme tarihinde iptal edilmemiş veya başka bir şekilde sonlandırılmamış olması gerekir.

İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracın veya borcun devrine ilişkin gerçeğe uygun değerinin ölçülmesinde fiyatlandırma yapılabilmesini sağlayacak gözlemlenebilir bir piyasa fiyatı olabilir de olmayabilir de. Her iki durumda da işletme gerçeğe uygun değer ölçümünün amacına uygun şekilde gözlemlenebilir girdilerin kullanımını en üst seviyeye çıkarmak ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını asgariye düşürmek durumundadır (Demirel Arıcı, 2018:29).

İşletmenin özkaynağa dayalı finansal aracı veya borcuna ilişkin gerçeğe uygun değeri aşağıdaki şekillerde ölçülür (TFRS 13, 2012:7):

- Başkası tarafından sahip olunan benzer kalemin bulunması durumunda aktif piyasadaki fiyatının kullanarak.
- Söz konusu fiyatın bulunmaması halinde, aynı kalemin aktif olmayan bir piyasada bir başkası tarafından tutulan fiyatı gibi diğer gözlemlenebilir girdileri kullanmak.
- Yukarıdaki iki seçenekte gözlemlenebilir fiyatın olmadığı durumlarda başka bir değerlendirme yönteminin kullanılması ile gerçeğe uygun değer ölçülür. (Örneğin; gelir yaklaşımı ya da piyasa yaklaşımı gibi bir değerlendirme yaklaşımı)
- Gelir yaklaşımına bir örnek olarak, bir piyasa katılımcısının özkaynak aracını veya borcunu varlık olarak tutarak elde etmeyi beklediği gelecekteki nakit akışlarını dikkate alan bugünkü değer yöntemini kullanan,
- Piyasa yaklaşımına bir örnek olarak benzer özkaynak araçları veya diğer taraflarca varlık olarak tutulan yükümlülükler için kotasyon fiyatlarının kullanılması,

Bir borcun gerçeğe uygun değerini ölçülmesinde işletme, kendi kredi riskinin (kredibilitesinin) etkisi ve yükümlülüğün

yerine getirilip getirilmeme olasılığını etkileyebilecek diğer faktörleri de dikkate alır. Örneğin işletme borcunu nakit olarak mı, yoksa bir mal veya hizmet teslim ederek mi ödeyeceğini veya teminat gibi borcun kredibilitesini artıran şartların varlığını dikkate alır (Demirel Arıcı, 2018:31).

2.3.5. İlk Muhasebeleştirmede Gerçeğe Uygun Değer

Normal şartlar altında, bir işletme bir varlık edindiğinde veya bir borcu ödediğinde belirlenen işlem fiyatı varlığın edinimi için ödenmesi veya borcun üstlenilmesi için ödenmesi gereken fiyat “*giriş fiyatıdır*”. Buna karşılık, varlık veya borcun gerçeğe uygun değeri, varlığın satışından elde edilecek veya borcun devri için ödenecek fiyat “*çıkış fiyatıdır*”. Pek çok durumda, işlem fiyatı, gerçeğe uygun değere eşit değildir. İlk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değerın işlem fiyatıyla eşit olup olmadığını belirlerken ilgili işlem, varlık veya yükümlülüğün belli faktörleri dikkate alınır (TFRS 13, 2012:11).

İşlem fiyatlarının varlığın veya yükümlülüğün ilk defa muhasebeleştirilmesi esnasındaki gerçeğe uygun değerini yansıtmayabileceği durumlar standartta açıklanmıştır (TFRS 13, 2012:11). Standart uygulama rehberinde bu durumlara aşağıdaki örnekler vermiştir (Demirel Arıcı, 2018:32):

- İşlem fiyatı kullanılabilecekken, ilişkili taraflar arasında kanıtlanabilir bir şekilde piyasa koşullarında gerçekleşen işlemler,
- Yapılan işlemin baskı altında gerçekleşmiş olması veya satıcının satış fiyatını kabul etmeye zorlanması,
- İşlem fiyatının yansıtıldığı hesap biriminin, varlığın veya borcun gerçeğe uygun değer ölçümü yapılan hesap biriminden farklı olduğu işlemler,
- İşlemin yapıldığı piyasanın asıl ya da en avantajlı piyasadan farklı olması.

Başka bir standartta bir varlığın veya yükümlülüğün ilk muhasebeleştirilmesi esnasında gerçeğe uygun değerinden ölçülmesini zorunlu tuttuğu ya da gerçeğe uygun değerinden ölçülmesine izin verdiği ve işlem fiyatının gerçeğe uygun

değerinden farklı olduğu durumlarda, işletme ilgili TFRS’de aksi bir hüküm bulunmadıkça ortaya çıkan kazanç veya kaybi kar veya zarar hesaplarına yansıtır (TFRS 13, 2012:11).

2.3.6. Dönem Sonu İşlemlerinde Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi

Finansal varlıklarla ilgili ilk muhasebeleştirme sonrası başlangıçta yapılan sınıflandırma kapsamında dönem sonunda ölçülüp muhasebeleştirilmesi yapılır (Yılmaz, 2018:74).

Dönem kapanışı bilanço günü için, varlık ve yükümlülüklerin tek tek değerlendirilmesi yapılır. Bilanço günü ve tek tek değerlendirme olmak üzere burada iki ilke söz konusu olmaktadır. Birincisi değerlemeler bilanço tarihinde yapılmalı, bilanço tarihine kadar değerlemeyi etkileyen bütün etkenler dikkate alınmalı ve fakat bilanço tarihi sonrasına ilişkin olan işlemler hesaba katılmamalıdır. Diğeri ise tek tek değerlemenin yapılmasıdır ve şeffaflık için vazgeçilmez bir gerekliliktir. Yoksa kalemlerin toplanıp mahsuplarla bir değer elde edilmesi durumunda, finansal durumun anlaşılması zorlaşmaktadır (İnanç, 2011: 2238).

Varlık ve yükümlülüklerin tarihi maliyet değeriyle (ilk kaydediliş şekliyle) finansal tablolarda kalması finansal rapor kullanıcılarının bu raporlardan bekleyeceği faydaların azalmasına neden olacak unsur olarak ortaya çıkabilmektedir. Bir değerlendirme ölçüsü olarak tarihi maliyetin finansal tablo yorumlamada yetersiz kaldığı söylenebilir (Yılmaz, 2018:74). Gerçeğe uygun değere ilişkin mali tabloların raporlanması yaklaşımında ise varlık ve borçlar dönem sonlarında gereği uygun değerleriyle değerlendirilmektedir. Herhangi bir varlığa ilişkin olarak satış durumunda, gerçeğe uygun değer değişikliklerinden kaynaklanan kazanç ya da kayıplar, bölümler halinde raporlanarak ilgili varlığın satışının fiili olarak gerçekleştiği tarihte önemli tutarda kazanç ya da kayıplarda raporlanmış olur (Kaya; 2016: 150). Gerçeğe uygun değer ile finansal tabloların zamanında hazırlanarak sunulması ile firmaya ilişkin kararların alımında kullanılacak finansal bilgiler, mali tablo kullanıcılarının yanlış yönlendirilmesi ihtimalini düşürmektedir (Yılmaz, 2018:74).

2.3.7. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinde Değerleme Yaklaşımları/Yöntemleri

Basit bir anlatımla gerçeğe uygun değeri, bir alışveriş sırasında alıcı ve satıcı arasında anlaşmanın sağlandığı fiyat olarak ifade etmek mümkündür. Gerçeğe uygun değerın tespitinde; taraflar arasında gerçek bir işlem yapılsa veya anlaşmaya varılmış olsa fiyat ne olurdu sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu nedenle değerlendirme yapılacak varlık ya da borç ile ilgili olarak işleyen bir piyasanın mevcut olması halinde gerçeğe uygun değerin belirlenmesi de o derece kolay olacaktır (Türel, 2009:22).

Gerçeğe uygun değeri ölçmek isteyen bir işletme yeterli miktarda verinin olduğu, koşullara uygun, ilgili gözlemlenebilir *girdilerin* kullanımının en üst seviyeye çıkarıldığı ve gözlemlenebilir olmayan *girdilerin* kullanımının en az seviyeye indirildiği değerlendirme yöntemlerini kullanmalıdır (TFRS 13, 2012:11).

Varlık ya da yükümlülükler ile ilgili bazı durumlar için tek bir değerlendirme yöntemini kullanmak uygun olabilirken, bazı durumlarda birden fazla değerlendirme yöntemini kullanmak da uygun olabilir. Birden çok değerlendirme yönteminin kullanımı halinde, gerçeğe uygun değere ilişkin ilgili göstergeler, ortaya koymuş oldukları değer aralığının kabul edilebilirliğinin dikkate alınması ile değerlendirilir. Bu sayede gerçeğe uygun değerin belirlenen aralıkta ve mevcut koşullar altındaki gerçeğe uygun değeri en iyi yansıtan nokta olması sağlanacaktır (Demirel Arıcı, 2018:33-34).

Gerçeğe uygun değerin ölçümünde kullanılan değerlendirme yöntemlerinin tutarlı olması önem arz etmektedir (TFRS 13, 2012:12). Ancak mevcut koşullarda gerçeğe uygun değerin aynı veya daha iyi derecede yansıtılacağına düşünülmesi durumunda, değerlendirme yönteminde ya da yöntemin uygulanmasında değişiklik yapılabilir. Örneğin, yeni bir piyasa oluşumu, yeni bilgi/bilgilerin ortaya çıkması, önceden kullanılan bir bilginin artık olmaması, değerlendirme yöntemlerinde yeni gelişmelerin olması ya da piyasa koşullarında değişimler gibi durumlarda

değerleme yönteminde değişiklik yapılması uygun olacaktır (Demirel Arıcı, 2018:34).

Değerleme yöntemi ya da yöntemin uygulanmasında meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan düzeltmeler, TMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar Standardına göre muhasebe tahmininde meydana gelen değişiklik olarak muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. *“Bu TFRS, gerçeğe uygun değer ölçümünde alış-satış marjı dahilinde piyasa katılımcıları tarafından pratik bir yöntem olarak kullanılan ortalama piyasa fiyatlandırmasının veya diğer fiyatlandırma eğilimlerinin kullanılmasını engellemez”* (TFRS 13.2012:13).

Gerçeğe uygun değer ölçümlerinin belirlenmesinde üç yaklaşımdan birisi kullanır (Zack, 2009: 27):

- Pazar yaklaşımı
- Gelir yaklaşımı
- Maliyet yaklaşımı

SFAS 157’de ve TFRS 13 de belirtilen gerçeğe uygun değerini belirlenmesine yönelik yaklaşımlara ilişkin üç değer modeli açıklamaları aşağıda sunulmuştur.

2.3.7.1. Piyasa Yaklaşımı

Piyasa yaklaşımı, diğer adıyla pazar yaklaşımı, aynı veya benzer mal veya yükümlülükleri içeren ve piyasada yapılan işlemlerden elde edilen fiyatlar kullanır (Zack, 2009: 28). Yani, bu yaklaşımda gerçeğe uygun değerini tespit edilmesinde piyasa verileri kullanılmaktadır (Kula, 2018: 69-71). TFRS 13’te Piyasa yaklaşımının, özdeş veya karşılaştırılabilir olan varlıklara, borçlara ya da varlık ve borçlardan oluşan bir gruba ilişkin piyasa işlemleri sonucunda oluşan fiyatları ve diğer ilgili bilgilerin kullandığı belirtilmiştir.

Piyasa yaklaşımı değerlendirme yöntemi içerisinde matris fiyatlaması da bulunmaktadır. Matris fiyatlaması, özel olarak belirli menkul kıymetlerin kotasyon fiyatı bulunmayan ancak diğer kote edilmiş temel menkul kıymetlerle olan ilişkisine dayanarak borçlanma araçları gibi bazı finansal araçların

değerlemesine yönelik kullanılan matematiksel bir yöntemdir (Teraman, 2015:122).

FASB’da, gerçeğe uygun değerin belirlenmesinde, piyasa yaklaşımı, maliyet yaklaşımı ya da gelir yaklaşımlarından herhangi birisinin kullanılabileceği belirtilmiştir. Piyasa yaklaşımına örnek olarak bir menkul kıymetin değeri tespit edilmesi istenildiğinde o gün için diğer insanların aynı menkul kıymete ne kadar verebileceklerine bakılmaktadır (Türel, 2009:25).

2.3.7.2. Maliyet Yaklaşımı

TFRS 13’te Maliyet Yaklaşımı, *“Bir varlığın hizmet kapasitesini yenilemek için gerekli olan cari tutarı (genellikle yerine koyma maliyetini) yansıtır”* (TFRS 13, 2012:25) şeklinde ifade edilmiştir.

Piyasada bir satıcı açısından bir varlığın satış fiyatı, piyasada bir alıcının o varlığın sağlayacağı faydaya yakın bir faydayı sağlayacak bir varlığın değer yitirme faktörleri göz önünde bulundurularak hesaplanmış inşa/imâl veya sahip olabilmek maliyetine eşittir. Bunun sebebi, alıcının söz konusu varlığa söz konusu varlığın hizmet kapasitesini yenileme tutarından daha fazla bir tutar ödemeyecek olmasından kaynaklanmaktadır (Teraman, 2015:122). Burada dikkat edilmesi gereken husus ise varlığın yıpranması göz önüne alınırken amortismandan daha geniş düşünmek gerekmektedir. Söz konusu varlığın yıpranması hem fiziksel hem işlevsel (teknolojik) hem de ekonomik yıpranmalarını da içerisine alan çok daha geniş bir anlamı kapsamaktadır (Kula, 2018: 69-71).

Maliyet yaklaşımı daha çok sermaye yoğun ya da tasfiye halindeki işletmeler için yaygın olarak kullanılır. Uygulamada maliyet yaklaşımı fiziki varlıklar ile bilgisayar yazılımı gibi az sayıda maddi olmayan duran varlıklar için uygun görülmektedir (Demirel Arıcı, 2018:36).

2.3.7.3. Gelir Yaklaşımı

Gelir yaklaşımı, gelecekteki tutarların (örneğin nakit akışlarının veya gelir ve giderlerin) tek bir cari (iskonto edilmiş)

tutara dönüştürülmesi için kullanıldığı değerleme tekniğidir (Zack, 2009: 28). Gelir yaklaşımında, gelecekteki tutarların cari piyasa beklentilerini yansıtacak şekilde gerçeğe uygun değer ölçümü yapılır (Teraman, 2015:123).

Gelir yaklaşımı değerleme yöntemlerine aşağıdaki değerleme yöntemleri örnek gösterilebilir (TFRS 13.2012:25);

- *Bugünkü değer yöntemleri,*
- *Opsiyon fiyatlama modelleri,*
- *Bazı maddi olmayan duran varlıkların gerçeğe uygun değerini ölçmek üzere kullanılan çok dönemli artık kazanç yöntemi.*

TFRS 13 Gelir yaklaşımı ile gerçeğe uygun değer ölçümünde bugünkü değer yöntemlerinin kullanımının açıklama yönünde bilgiler sunulmuş ve iskonto oranının düzeltilmesini esas alan yöntem ve beklenen nakit akışı (beklenen bugünkü değer) yöntemine odaklanılmıştır. Standart ilave olarak gerçeğe uygun değer ölçümünde belirli herhangi bir bugünkü değer yönteminin kullanılmasını zorunlu kılmamış ve aynı zamanda belirli bugünkü değer yöntemleri ile sınırlamamıştır.

İşletmenin istediği zaman, varlık veya borçlarını satabileceği bir tarafın olmaması durumunda gerçeğe uygun değer mantıklı bir şekilde belirlenebilmesi oldukça güçleşebilir. Böyle bir durumda gerçekte meydana gelmemiş veya hiçbir zaman oluşamayacak bir işlemin sonuçlarını belirlemek için işletme için bazı varsayımlar doğrultusunda gerçeğe uygun değer hesaplanması gerekliliği ortaya çıkacaktır (Türel, 2009:22).

Nakit akımlarının net bugünkü değerinin kullanımı, bu değerleme yaklaşımına örnek olarak verilebilir. Nakit akışlarının gerek miktarı gerekse de zamanlaması ile ilgili oluşan riskleri dikkate almasından dolayı net bugünkü değer yöntemi tercih edilmektedir. Bu nedenle de daha ilgili bilgi sunabilme özelliğine sahiptir. Gelir yaklaşımı; piyasa ve maliyet yaklaşımlarıyla kıyaslandığında daha tercih edilebilir bir seçenektir. Ancak gelir yaklaşımında çözüme ulaştırılması gereken; gelirin tahmin edilebilmesi, gelirin dağıtılabilmesi, faydalı ömrün tahmin

edilebilmesi ve gelirin iskonto edilebilmesi gibi problemler yer almaktadır (Kula, 2018: 69-71).

Örneğin, gelir yaklaşımına göre yeniden değerlemesi yapılacak bir makinenin 5 yıl olması beklenen faydalı ömrü içerisinde beklenen nakit akışlarının %5 iskonto oranı ile net bugünkü değeri hesaplanacaktır. Yapılan hesaplama aşağıda yer alan Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Gelir Yaklaşımı ile Gerçeğe Uygun Değer Oluşturma Tablosu

Yıllar	Nakit Girişleri	Nakit Çıkışları	Nakit Akışları	NBD Faktörleri	Nakit Akışların NBD’si
1	180.000	100.000	80.000	0,95238	76.190
2	150.000	80.000	70.000	0,90703	63.492
3	140.000	50.000	90.000	0,86384	77.746
4	110.000	30.000	80.000	0,82270	65.816
5	70.000	20.000	50.000	0,78352	39.176
Toplam					322.420

Kaynak: (Demirel Arıcı, 2018:36)

Tabloya göre elde edilen 322.420 TL değer ilgili makineye ait gerçeğe uygun değer olarak kabul edilecektir.

Maliyet yaklaşımında *“değerlemesi yapılan varlığın aynısını veya benzerini bugün satın alacak olsak kaçta alırdık”* sorusunun cevabı aranır. Genellikle finansal varlık veya borçların değerlendirilmesinde bu yaklaşım kullanılmamaktadır. Piyasa yaklaşımında, *“değerlemesi yapılan varlığın aynısının veya benzerlerinin piyasada ne kadara satıldığı”* cevabı aranır. Bu yaklaşımda özellikle, doğru ve güvenilir sonuçların elde edilebilmesi değerlendirilmesi yapılan kalem ile ilgili etkin piyasaların var olması durumunda mümkündür. Gelir yaklaşımında ise, *“gelecekte oluşacak nakit akışları tahmin edilen bir varlığa, yatırımcılar bugün ne kadar öder”* sorusunun cevabı aranır. Tabi ki gerçeğe uygun değer belirlenmesinde gelir yaklaşımının kullanılabilmesi için geleceğe ait iskonto oranının ve nakit akışlarının doğru tahmin edilebilmesi önemli bir konu olmaktadır (Türel, 2009:22).

2.3.8. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi: Değerleme Yöntemlerine İlişkin Girdiler

İşletme, gerçeğe uygun değeri ölçebilmek için mevcut yeterli verinin bulunduğu ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını azami seviyeye çıkaran ve gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanımını ise asgari seviyeye indirilmesini sağlayan değerleme yöntemini kullanır (TFRS 13, 2012:12).

Gerçeğe uygun değer ölçmek için kullanılan yöntemlerin tutarlılığını ve karşılaştırılabilirliğini arttırabilmek amacıyla, TFRS 13, bir hiyerarşi oluşturmuştur. Gerçeğe uygun değerle değerlendirilen bu hiyerarşi 3 seviyeden oluşmaktadır. Bu hiyerarşi aşağıda yer alan Şekil 4’de gösterilmiştir.

Şekil 4. Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi
Güvenilirlik Yüksek

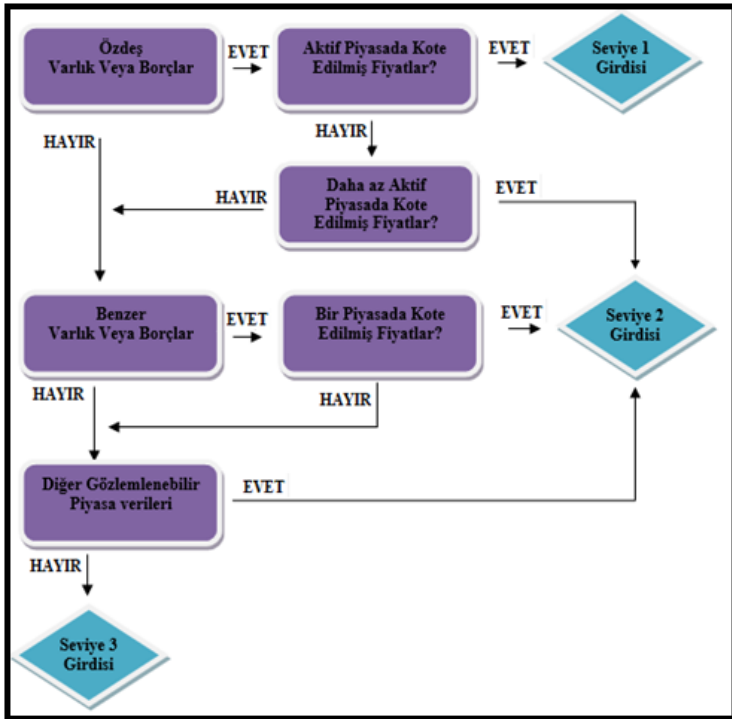

Kaynak: (Demirel Arıcı, 2018:39)

İşletme gerçeğe uygun değeri tespit ederken işlemin niteliğine göre söz konusu yöntemlerden birini veya birkaçını birlikte kullanabilir. Fakat burada önemli olan husus tutarlılık ilkesine aykırı düşmeyecek biçimde benimsenen yöntemin ileriki dönemlerde de aynı şekilde uygulanmasına devam edilmesi gerekmektedir. Yapılacak değişikliğin etkileri finansal bilgi kullanıcılarına sunulmak şartıyla ileriki dönemlerde gerçeğe uygun değerın daha sağlıklı hesaplanabileceği düşüncesinden hareketle gerekli görülen değişiklikler yapılabilir (Kula, 2018: 69-71).

Uygun değerlendirme yöntemlerinin seçimini, hiyerarşide belirtilen girdilerin bulunması ya da söz konusu girdilerin göreceli olarak sübjektif olması etkileyebilmektedir. Ancak gerçeğe uygun değer hiyerarşisi, gerçeğe uygun değer ölçümünde kullanılan değerlendirme yöntemlerine değil, değerlendirme yöntemlerine ilişkin girdilere öncelik göstermektedir. Örnek olarak, bugünkü değer yönteminin kullanılarak oluşturulduğu bir gerçeğe uygun değer ölçümü, ölçümün bütünü açısından önemli olan girdilere ve söz konusu girdilerin sınıflandırıldığı gerçeğe uygun değer hiyerarşisi seviyesine bağlı olarak Seviye 2 veya Seviye 3 kapsamında sınıflandırılabilir (TFRS 13, 2012:13). Gerçeğe uygun değer tespitiinde girdilerin hiyerarşi akış şeması aşağıda Şekil 5’de verilmiştir.

Şekil 5. Gerçeğe Uygun Değerin Tespitinde Girdilerin Hiyerarşi Akış Şeması

Kaynak: (Gökgöz ve Şentürk, 2015:73)

2.3.8.1. Seviye 1 Girdileri

İşletmenin değerlemeye konu ettiği varlık veya yükümlülük aktif şekilde faaliyet gösteren bir piyasada işlem görmekteyse işlem gördüğü bu piyasa fiyatı gerçeğe uygun değeri gösterecektir. Bu fiyat aynı zamanda 1. Seviye girdiler olarak isimlendirilmektedir (Kula, 2018: 69-71). 1. Seviye girdileri, işletmenin gerçeğe uygun değeri ölçtüğü tarihte erişebileceği, benzer varlıkların veya borçların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatı olacaktır. Aktif bir piyasada bulunan kotasyon fiyatı, gerçeğe uygun değere yönelik en güvenilir kanıt sağlamaktadır. (TFRS 13, 79 nolu paragraf istisna) Bu kotasyon fiyatı kullanılabilir olduğu tüm durumlarda gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere düzeltme yapılmadan kullanılır. Düzeltme yapılarak kullanılacak seviye 1 girdileri aşağıda verilmiştir (TFRS 13, 2012:14).

- İşletme, gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen pek çok sayıda benzer (fakat özdeş nitelikte olmayan) varlık veya borçları (örneğin borçlanma senetleri) elinde bulundurduğunda ve aktif bir piyasada kotasyon fiyatı bulunmasına rağmen söz konusu olan varlık veya borçların her birinin kotasyon fiyatına kolayca erişemediğinde,
- Ölçüm tarihinde aktif bir piyasada oluşan kotasyon fiyatının varlığın veya borcun gerçeğe uygun değerini yansıtmadığında,
- Özkaynağa dayalı bir finansal aracın veya borcun gerçeğe uygun değeri, aktif bir piyasada varlık olarak işlem gören özdeş kalemin kotasyon fiyatı kullanılarak ölçüldüğünde ve bu fiyatın söz konusu kaleme veya varlığa özgü unsurlarla düzeltilmesi gerektiğinde düzeltme yapılır.

Gerçeğe uygun değer ölçümünde ilgili varlığın kotasyon fiyatında düzeltme yapılması ihtiyaç olmadığı durum 1. Seviye olarak sınıflandırılır. Varlığın kotasyon fiyatında herhangi bir düzeltmenin yapılması durumunda ise gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde bulunan alt bir seviyede sınıflandırılır (TFRS 13, 2012:14).

Tek bir varlığa veya borca yönelik bir pozisyon alınması ve söz konusu varlığın veya borcun aktif bir piyasada işlem görmesi durumunda gerçeğe uygun değer kotasyon fiyatı ile işletmenin elinde tuttuğu miktarın çarpımı olarak Seviye 1'in içerisinde ölçülür. Söz konusu durum, bir piyasadaki günlük normal işlem hacmi elde tutulan miktar karşılanması için yeterli olmasa ve pozisyonu tek bir işlemde satmak için verilen tekliflerin kotasyon fiyatını etkileme olasılığı bulunsu dahi değişmez (TFRS 13, 2012:14).

Seviye 1 girdilere aşağıdaki örnekler verilebilir (TFRS 13, 2012:31):

- *Borsalar*; Borsada oluşan kapanış fiyatları kolay bir şekilde erişilebilen ve genellikle gerçeğe uygun değeri yansıtan fiyatlardır. Londra Menkul Kıymetler borsası, bu tür bir piyasaya örnek verilebilir.
- *Satıcı piyasaları*; Satıcı piyasasında, kendi hesaplarına alım veya satım yapmak üzere alış-satış işlemleri gerçekleştirmek için hazır bulunan satıcılar, piyasasını oluşturdukları kalemlere ilişkin stoğu elde bulundurabilmek için sermayelerini kullanarak likidite yaratmış olurlar. Satıcı piyasalarında alım ve satım fiyatları (sırasıyla, satıcının satın almayı istediği fiyat ile satmayı istediği fiyatı yansıtan fiyat) kapanış fiyatlarına oranla daha kolay erişilebilen fiyatlardır. Fiyatların kamuya açıklandığı tezgah üstü satıcı piyasalarıdır. Bazı finansal araçlar, emtialar ve (örneğin kullanılmış ekipman dahil olmak üzere) fiziksel varlıklar yanı sıra diğer bazı varlık ve borçlar için de satıcı piyasaları vardır.
- *Aracı Piyasaları*; Alıcılarla satıcıların eşleştirilmesi için çalışmakla birlikte kendi hesaplarına alım-satım yapmayan aracılardan oluşturduğu piyasalardır. Aracılar piyasasında aracılardan oluşturdukları kalemlere ilişkin stok bulundurmazlar. Elektronik ağlar ile alım ve satım emirlerinin eşleştirildiği piyasalardır.
- *Aracısız Piyasalar*; Bu tür piyasalarda, yeni bir satış ve yeniden satışa ilişkin işlemler aracı olmadan bağımsız bir

şekilde müzakere edilir. Bu tür işlemlere ilişkin sınırlı bilgiler halka açıklanıyor olabilir.

2.3.8.2. Seviye 2 Girdileri

Doğrudan veya dolaylı şekilde gözlemlenebilir olan ve varlığa veya borca ilişkin 1. Seviye girdiler içerisindeki kotasyon fiyatları dışındaki girdiler 2. Seviye girdileridir. Varlığa veya borca ilişkin belirlenmiş (sözleşmeye dayalı olmak gibi) belli bir sürenin bulunması halinde 2. Seviye girdisinin varlığa veya borca ilişkin sürenin büyük kısmında gözlemlenebilir olması gerekmektedir. 2. Seviye girdilerinin kapsamı aşağıda gösterilmiştir (TFRS 13, 2012:15):

- *Benzer varlık veya borçların aktif piyasalardaki kotasyon fiyatları,*
- *Özdeş ya da benzer varlık veya borçların aktif olmayan piyasalardaki kotasyon fiyatları,*
- *Varlık veya borca ilişkin kotasyon fiyatları dışındaki gözlemlenebilir girdiler; örneğin, yaygın olarak kote edilen aralıklarla gözlemlenen faiz oranları ve getiri eğrileri, zımni oynaklıklar ve kredi marjları,*
- *Piyasa verilerince desteklenmiş girdiler; seviye 2 girdilerini oluşturmaktadır.*

Varlık veya borca özgü unsurlara bağlı olarak Seviye 2 girdilerine yönelik düzeltmeler değişiklik göstermektedir. Söz konusu unsurlar aşağıda verilmiştir (Demirel Arıcı 2018:42):

- (a) Varlığın durumu ya da konumu,
- (b) Girdilerin, varlık veya borçla karşılaştırılabilmesi mümkün olan kalemlerle ne ölçüde ilgili olduğu,
- (c) Girdilerin gözlemlendiği piyasalardaki faaliyet hacmi veya seviyesidir.

Seviye 2 girdisinde yapılacak bir düzeltmede düzeltmenin gözlemlenebilir olmayan önemli girdiler kullanılarak yapılması halinde gerçeğe uygun değer ölçümünün 3. Seviyede sınıflandırılmasını gerektirebilir (TFRS 13, 2012:15).

Seviye 2 girdilere aşağıdaki örnekler verilebilir (TFRS 13, 2012:31);

- *Londra Bankalararası Faiz Oranı (LIBOR) swap oranına dayanan sabit faiz getirili ve değişken faiz ödemeli bir faiz oranı swap işlemi;* LIBOR swap oranı, swap işleminin vadesinin büyük bir kısmı boyunca yaygın olarak kote edilen aralıklar itibarıyla gözlemlenebilir olması durumunda, ikinci seviye bir girdidir.
- *Yabancı para cinsinden ifade edilen getiri eğrisine dayanan sabit faiz getirili ve değişken faiz ödemeli bir faiz oranı swap işlemi.* (Örneğin; Swap işleminin dönemi 10 yıl ve bu oran 9 yıl boyunca yaygın olarak kote edilen aralıklarla gözlemlenebilir olduğunda söz konusu olur.)
- *Bankanın temel faiz oranına dayanan sabit faiz getirili ve değişken faiz ödemeli bir faiz oranı swap işlemi.*
- *Borsada işlem gören hisselerle ilişkin üç yıllık opsiyon.*
- *Lisans anlaşması.*
- *Perakende satış yapan fabrika satış mağazasının mamul stokları.*
- *Elde tutulan ve kullanılan bina:* Benzer konumda bulunan karşılaştırılabilir (benzer) özellikteki binalara ilişkin gözlenen işlem fiyatlarından elde edilen çarpanlar gibi gözlemlenebilir piyasa verilerinden elde edilen binaya ilişkin metre kare başına düşen fiyat (değerleme çarpanı) seviye 2 girdisi olarak kullanılabilir.
- *Nakit yaratan birim:* Karşılaştırılabilir işletmelerdeki (benzer işletmelerdeki) gözlemlenen işlemlerdeki fiyatlardan; işletme faaliyetleri, piyasaya ilişkin unsurlar ile finansal ve finansal olmayan unsurlar dikkate alınarak elde edilen çarpanlar gibi gözlemlenebilir piyasa verilerinden elde edilen bir değerleme çarpanı (kazanç, hasılat ya da benzer bir performans ölçüm çarpanı gibi) seviye 2 girdisi olarak kullanılabilir.

2.3.8.3. Seviye 3 Girdileri

Varlık veya borçlara ilişkin gözlemlenebilir girdilerin mevcut olmadığı durumlarda gözlemlenebilir olmayan girdilerin gerçeğe uygun değeri ölçebilmek amacıyla kullanılması

gerekmektedir. Bu gözlemlenebilir olmayan girdiler Seviye 3 girdileri oluşturmaktadır.

Gözlemlenebilir olmayan girdilerin kullanılmasına ölçüm tarihinde varlık veya borca ilişkin piyasa faaliyetlerinin olmadığı ya da az olduğu durumlarda izin verilir. Ancak, gerçeğe uygun değer ölçümünün, varlığı elinde tutan veya borçlu konumda bulunan bir piyasa katılımcısının bakış açısıyla ölçüm tarihindeki çıkış fiyatının tahmin edilmesi şeklindeki amacı bu durumda da aynı kalır. Bu nedenler, gözlemlenebilir olmayan girdileri (seviye 3 girdileri) piyasa katılımcılarının riske ilişkin varsayımları da dahil olmak üzere varlığın veya borcun fiyatlandırılmasında kullandıkları varsayımları yansıtır (TFRS 13, 2012:15).

İşletme, içinde bulunduğu koşullarda en iyi bilgiyi (işletmenin kendi verileri de olabilir) kullanarak gözlemlenebilir olmayan girdileri oluşturabilir. Gözlemlenebilir olmayan girdilerin oluşturulmasına işletme öncelikle kendi verileri ile başlayabilir ancak işletme bu verileri, makul olarak bulunan bilginin diğer piyasa katılımcılarının farklı veri kullanacağını işaret etmesi veya diğer piyasa katılımcıları için kullanılabilir olmayan işletmeye özgü hususların bulunması (örneğin işletmeye özgü sinerji gibi) durumlarında düzeltir. İşletmenin, piyasa katılımcılarının varsayımlarına ilişkin bilgileri edinmek amacıyla aşırı bir çaba harcamasına gerekmez. Ancak, işletme piyasa katılımcılarınca makul bulunan varsayımlara ilişkin bütün bilgileri dikkate alır. Belirtilen biçimde oluşturulan gözlemlenebilir olmayan girdiler, piyasa katılımcılarının varsayımı olarak sayılır ve gerçeğe uygun değer ölçümünün amacını oluşturur (TFRS 13, 2012:15).

Gözlemlenebilir olmayan ve yaygın olarak kote edilen aralıklarda gözlemlenebilir piyasa verileriyle desteklenmemesi koşuluyla aşağıdaki girdiler 3. Seviye girdilerine örnek olarak gösterilebilir (TFRS 13, 2012:31):

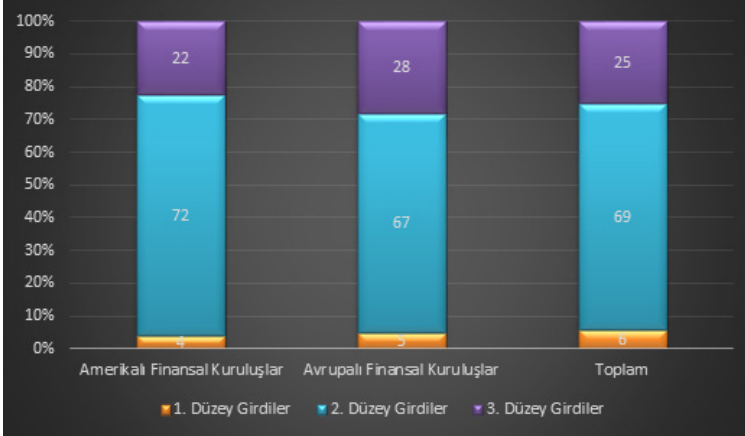
- *Uzun vadeli para swapı.*
- *Borsada işlem gören hisseler üzerine yazılmış üç yıllık opsiyon.*
- *Faiz oranı swapı.*

- *Nakit yaratan birim*; Farklı varsayımlar kullanan piyasa katılımcılarının makul olarak gösterilen bilginin olmadığı hallerde, işletmenin kendi verilerini kullanılarak geliştirilen bir finansal tahmin (nakit akış tahmini ya da kar veya zararın tahmini)

Birinci seviye girdiler kullanılarak yapılan ölçümlerde işletmenin piyasa fiyat kotasyonunda herhangi bir düzeltme yapmasına gerek yoktur. Varlık veya borçların ikinci seviyedeki girdiler kullanılarak yapılan ölçümlerde birbirinin aynısı değil benzeri olmasından dolayı işletmelerin bazı fiyat düzeltmeleri yapmaları gerekmektedir. Yapılması gerekli düzeltmenin objektif olması gerekir. Ancak yapılacak olan düzeltme objektif olmuyorsa ya da benzer varlık ve borçların da aktif bir piyasası bulunmuyor ise işletmeler gerçeğe uygun değer ölçümlerini üçüncü düzeydeki girdilere göre yapmalıdırlar. Üçüncü seviyedeki girdiler ise gözlemlenemeyen nitelikteki girdilerdir.

3. Seviye girdileri piyasa katılımcılarının bir varlık veya borcun fiyatını belirlerken göz önünde bulundurdıkları varsayımlar hakkında raporlama yapan kuruluş tarafından yapılan varsayımlardır. Gözlemlenemeyen girdiler, (3. Seviye girdiler) raporlama yapan işletmenin kendi verilerinin de yer alacağı şekilde mevcut koşullar altında sahip olunan en iyi bilgilere dayandırılarak oluşturulmalıdır. Amerikalı ve Avrupalı finansal kuruluşların gerçeğe uygun değer hiyerarşisi (ölçümlemelerde kullanılan girdi seviyeleri) Tablo 4’de verilmiştir (Türel, 2009:27).

Tablo 4. Amerikalı ve Avrupalı Finansal Kuruluşların Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisi (Oransal)

Kaynak: (Türel, 2009:28)

2.3.9. Açıklama

İşletme Finansal tablo kullanıcılarına aşağıdaki belirtilen hususları değerlendirmelerinde yardımcı olacak bilgileri açıklar (TFRS 13, 2012:16):

- İlk muhasebeleştirme sonrası finansal durum tablosunda yinelenen ya da yinelenmeyen esasa göre gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen varlık ve yükümlülüklerin değerlendirme yöntemleri ve bu ölçümlerin oluşturulmasında kullanılan girdiler.
- Önemli gözlenemeyen girdiler kullanılarak yinelenen gerçeğe uygun değer ölçümleri açısından 3.seviye girdilerin belli bir süre için kar veya zarar ile diğer kapsamlı gelire etkisi.

Burada bahsedilen; tekrarlayan gerçeğe uygun değer ölçümleri, TFRS'lerin her bir raporlama dönemi sonunda finansal durum tablosunda yapılmasını gereken veya yapılmasına izin verilen ölçümlerdir. Tekrarlanmayan gerçeğe uygun değer ölçümü TFRS'lerin belirli koşullarda finansal durum tablosunda yapılması gereken veya yapılmasına izin verilen ölçümleri ifade eder (TFRS 13, 2012.16-17).

Yukarıda belirtilen açıklamalar yapılırken, gerekli ayrıntı düzeyi, karşılıkların ne derece vurgulanacağı ne derece toplulaştırma veya ayırıştırma yapılacağı ve finansal tablo kullanıcılarının ilave bilgiye ihtiyaç duyup duymayacağı hususları, işletme tarafından dikkate alınmalıdır. (Demirel Arıcı, 2018:46). Ayrıca gerçeğe uygun değerle ölçülen her varlık ve borç sınıfı (varlığın veya borcun niteliği, özellikler ve riskleri ile gerçeğe uygun değer ölçümünün sınıflandırıldığı hiyerarşi seviyesi hususları esas alınarak uygun belirlenen varlık ve borç sınıfları) ilk muhasebeleştirmeden sonraki finansal durum tablosunda asgari olarak bulunması gereken bilgileri TFRS 13 de açıklamıştır. Bu açıklamalar çoğunlukla tekrar eden ya da etmeyen gerçeğe uygun değerlemeler dikkate alınarak, girdi seviyelerinin belirlenmesi ve girdi seviyelerinde meydana gelen değişiklikler ve düzenlemeler üzerinde durmuştur.

Koç Holding A.Ş.'nin 2016 ve 2017 yılına ait finansal tablolara ilişkin dipnotlarında, finansal araçların gerçeğe uygun değer açıklamalarında, gerçeğe uygun değer tahmini ile ölçülmüş varlık ve yükümlülükleri ve sınıflandırmaları aşağıdaki Tablo 5' verilmiştir.

Tablo 5. Koç Holding A.Ş. 31 Aralık 2017 ve 2016 Tarihlerindeki Gerçeğe Uygun Değeri İle Ölçülmüş Varlık ve Yükümlülükler ve Sınıflandırmaları

31 Aralık 2017	Seviye 1	Seviye 2	Seviye 3	Toplam
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar - Hisse Senetleri Türev Araçlar	25.386 -	- 811.808	- -	25.386 811.808
Toplam Varlıklar	25.386	811.808		837.194
Türev Araçlar	-	197.169	-	197.169
Toplam Yükümlülükler	-	197.169	-	197.169
31 Aralık 2016	Seviye 1	Seviye 2	Seviye 3	Toplam
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar - Hisse Senetleri Türev Araçlar	20.108 -	- 864.158	- -	20.108 864.158

Toplam Varlıklar	20.108	864.158	-	884.266
Türev Araçlar	-	35.636	-	35.636
Toplam Yükümlülükler	-	35.636	-	35.636

Kaynak: Koç Holding A.Ş. 01 Ocak 2017-31 Aralık 2017 Hesap dönemine ait konsolide tablolara ilişkin dipnotlar (www.kap.org.tr).

2012 yılında yürürlüğe giren TFRS 13 Standardını takip eden 2013 ve 2014 yılı Borsa İstanbul’a kote edilmiş ve “Mali Kuruluşlar” sektörü altında sınıflanan firmaları incelemeye tabi tutan çalışmada (Gökgöz ve Şentürk, 2018:74-75) incelemeye tabi tutmuş oldukları firmalara ilişkin gerçeğe uygun değer kullanım durumları aşağıdaki Tablo 6’de verilmiştir.

Tablo 6. Şirket Profillerine Göre Gerçeğe Uygun Değer Girdisi Kullanma Durumları

Mali Kuruluşlar Başlığındaki Şirketler	Toplam Şirket Sayısı	Bilgi Açıkla- mayan Şirket Sayısı	Gerçeğe Uygun Değer Girdisini Açıklayan Şirketlerin Durumları					
			2013			2014		
			Seviye 1	Seviye 2	Seviye 3	Seviye 1	Seviye 2	Seviye 3
Banka ve Özel Finansa Kurumları	17	2	48	41	12	48	40	11
Sigorta Şirketleri	8	2	19	3	3	18	4	3
Finansal Kiralama Şirketleri	7	2	1	6	2	2	9	2
Factoring Şirketleri	8	5	1	5	0	1	6	0
Holdingler ve Yatırım Şirketleri	58	24	37	24	15	35	22	12
Diğer Mali Kuruluşlar	1	0	0	1	0	0	1	0
Aracı Kurumlar	5	0	9	3	2	9	3	3
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	32	13	11	8	8	9	12	8
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları	9	4	8	1	0	8	2	0
Toplam	145	52	134	92	42	130	99	39

Kaynak: (Gökgöz ve Şentürk, 2015:75)

2.4. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Finansal Tablolara Etkisi

Finansal raporlamaya ilişkin kavramsal çerçeve genel amaçlı finansal raporlamanın amacını; *“mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç verenlere ve kredi veren diğer taraflara raporlayan işletmeye kaynak sağlama kararlarını verirken faydalı olacak finansal bilgiyi sağlamaktır”* şeklinde belirtmiştir. Finansal raporlamalar, finansal raporlama kullanıcılarının yalnızca işletmenin geçmişinin değerlendirmesine değil, aynı zamanda geleceğinin de tahmin edebilmesine imkan vermelidir. Bu ise finansal tabloların, işletmenin bugünü ve geleceği ile ilgili cari işlem ve olayları dikkate alınarak hazırlanmasıyla gerçekleştirilebilir (Gökgöz ve Şentürk, 2015:69).

Finansal tablo kullanıcıları ve uygulayıcıları açısından sunulan finansal bilgilerin açık, net, karşılaştırılabilir ve gerçeğe uygun bir nitelikte sunulması gerekmektedir (Yılmaz, 2007:140). İşletmenin varlık ve borçlarına ilişkin tutarların tarihi maliyetler üzerinden verilmesi finansal bilgi kullanıcıları tarafından yeterli görülmemektedir. Tarihi maliyetler geçmiş fiyatları yansıtan tutarlardır. Oysaki işletmenin varlık ve borçlarının, finansal tabloların düzenlenme tarihinde sahip oldukları değerlerin bilinmesi, finansal tablo kullanıcıları için daha önemlidir. İlerde doğabilecek kazanç ve zararların da bilinebilmesi istenir. Bu nedenle değerlemede “gerçeğe uygun değer” kavramı ön plana çıkmaktadır (Pamukçu, 2011:69). Bir başka neden ise, işleme konu edilen mal veya hizmetlerin alınıp satıldığı dönemdeki maliyet değeri o gün için gerçeğe uygun değeri idi. Ancak işlemin yapıldığı tarihteki geçeğe uygun değer yani o günün maliyet değeri zaman geçtikçe cari piyasa fiyatlarını yansıtmayacaktır. Bu nedenle varlıkların alınıp satıldığı tarihten sonraki dönemlerde maliyet değerleri esas alınarak finansal tabloların sunulmuş olmaları, işletmenin gerçek durumunu yansıtmayacaktır (Senel vd., 2011:50).

Tarihi maliyet yerine gerçeğe uygun değer esas alınarak hazırlanan finansal tablolar, bir anlamda güncel finansal bilgilerin sunulmasına olanak sağlayacaktır. Gerçeğe uygun

değer yaklaşımı, ekonomik değişikliklerin finansal tablolara yansıtılmasını sağlar ve farklı kaynaklardan, farklı zamanlarda, farklı değerlerle elde edilen aynı varlıkların finansal tablolarda aynı değerlerle sunulmasına olanak tanır. Ayrıca gerçeğe uygun değer, muhasebe için karmaşık bir muhasebe, değerlendirme ve raporlama ortamı yaratır. Gerçeğe uygun değer ile tarihi maliyet yaklaşımının karşılaştırılmasında, her iki yaklaşım için aynı işlemlerde farklı muhasebe uygulamalarının gerektiği görülmektedir (Pamukçu, 2011:91).

Muhasebe standartlarında “gerçeğe uygun değer” kavramının sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Sahip olunan varlık ve yükümlülüklerin doğru bir şekilde ölçülebilmesi ve raporlanabilmesi finansal tablo kullanıcılarının finansal bilgi ihtiyaçlarının karşılanabilmesini sağlayacaktır (Gökgöz ve Şentürk, 2015:70). Bu nedenle gerçeğe uygun değerle yapılacak bir değerlendirme işleminde finansal tablolarda oluşacak etkilerin neler olacağının bilinmesi doğru bir değerlendirme için önemli olacaktır.

Yapılacak değerlendirme işleminde varlıkların gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi durumunda finansal tablolarda ortaya çıkacak farklılıklar aşağıda sırası ile verilmiştir (Pamukçu, 2011:91-93):

- **Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlenen Maddi Duran Varlıklar:** Bu modele göre maddi duran varlıklar gerçeğe uygun değerleri ile ölçülmektedirler. Maddi duran varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin yeniden değerlendirme modeline göre güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi gerekmektedir. Yeniden değerlendirme sonucunda bir değer artışı oluşmuş ise özkaynaklarda, bir azalış söz konusu ise gelir tablosuna gönderilerek raporlanmalıdır.
- **Yeniden Değerleme Modeline Göre Değerlenen Maddi Olmayan Duran Varlıklar:** TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardına göre, işletme aktifine girdikten sonra maliyet veya yeniden değerlendirme modeline göre değerlendirilebilmesi mümkündür. Duran varlıklara

eklenen bu varlığın aktif bir piyasası mevcut ise yeniden değerlendirme modeli kullanılabilir.

- **Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller:** Yatırım amaçlı edinilen gayrimenkullerin muhasebeleştirilmesi ve değerlendirilmesi TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller Standardında düzenlenmiştir. Bu standarda göre iki değerlendirme yöntemi bu varlıkların değerlemesinde kullanılmaktadır. Bu değerlendirme yöntemleri maliyet ve gerçeğe uygun değer yöntemleridir. Yatırım amaçlı gayrimenkulün değerinin tespitinde gerçeğe uygun değer kullanılması durumunda, gerçeğe uygun değer meydana gelen olumlu veya olumsuz farklar kar veya zarar hesaplarına dahil edilmelidir.
- **Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar:** Bu varlıklar ilk muhasebeleştirilme sonrasındaki dönemler için gerçeğe uygun değerle değerlendirilen bir başka bilanço kalemleridir. Gerçeğe uygun değerlerinde meydana gelen değişimler özkaynaklar içerisinde gösterilir. Bu varlıkların satılması veya aldıktan sonra değerlerinin düşmesi halinde ise gelir tablosu ile ilişkilendirilmelidir.
- **Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar:** TMS 39 kapsamında yer alan ve alım satım amacıyla işletmenin elinde bulundurduğu finansal varlıklar bu grupta yer almaktadır. Bu varlıkların gerçeğe uygun değerleri olarak borsa rayici kullanılması gerekmektedir.
- **Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar:** İşletmenin kısa vadeli nakit ihtiyacını karşılamak için elinde bulundurduğu nakit ve nakit benzeri varlıkların değerlendirilmesi yapılırken hem ilk muhasebeleştirilmelerinde hem de sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değerleri kullanılır.
- **Ticari ve Diğer Alacaklar:** İşletme alacaklarının senetli veya senetsiz olmalarına bakılmaksızın değerlendirilmesi yapılırken gün gerçeğe uygun değerlerinin bulunması gerekmektedir. Alacakların bugün ki değerlerinin tespitinde benzer kredi

değerlemesine sahip işletmelerin faiz oranları veya ilgili malın alış fiyatını peşin fiyatına indirgeyen faiz oranı kullanılır (Sevilengül, 2016:231).

- **Kıdem Tazminatı Karşılıkları:** Net bugün ki değer ile değerlemeye tabi tutulurlar. Raporlamaları ise bilançoda yapılmaktadır.

2.5. Tarihi Maliyet Değeri – Gerçeğe Uygun Değer Karşılaştırılması

İşletme çıkar gruplarının alacakları kararların kolaylaştırılması için işletmelerin finansal durumlarının ve performansının sunulmasını sağlayan finansal muhasebe, muhasebe bilgilerinin geçerli olabilmesi için geçerlilik ve güvenilirlik olmak üzere iki temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. İdeal olarak sunulan bu muhasebe bilgisi hem geçerli hem de güvenilir olmalıdır. Ancak bu iki önemli özellik zıt yönlerde çalışır ve teoride bir özellikteki artış diğer özelliğin azalmasına neden olabilir. Pratikte aynı teorik durum, tarihi maliyete dayalı raporlama ve gerçeğe uygun değer üzerinden raporlama için de geçerli olabilir (Türel, 2009:43).

Öte yandan tarihi maliyet değeri ve gerçeğe uygun değer kavramları tamamen zıt kavramlar değildir. Maliyet değeri, alıcı ve satıcının işleme konu mal veya hizmetlerin işlem tarihindeki gerçeğe uygun değeri üzerinde anlaştıkları için işlem tarihindeki gerçeğe uygun değeridir. Muhasebe açısından, karşılaştırılan gerçeğe uygun değer, mal veya hizmetlerin maliyet değeri olarak kaydedilir (Senel vd., 2011: 50).

Finansal tabloların temel amacı, finansal bilgi kullanıcılarına karar vermede faydalı bilgiler sağlamak olduğundan, bu tablolarda sunulan rakamların mümkün olduğunca bir varlık veya yükümlülüğün gerçek değerini yansıtması beklenir (Pamukçu, 2011: 85).

Tarihi maliyet yöntemi ile hesaplanan ve finansal tablolara yansıtılan tutarlar ile yöneticilerin manipülasyon riski azaltılmaktadır. Ayrıca, tarihi maliyet muhasebesini savunan bir başka görüş, yöneticilerin performanslarının

değerlendirilmesinde faydalı olabileceğini varsaymaktadır. Tarihi maliyet değerinin temeli genellikle geleneksel muhasebeye yöneliktir ve geleneksel muhasebede yöneticiler hissedarların temsilcileridir. Bu değerlendirme ilkesinin temel mantığına göre yöneticilerin işletmeyi etkin bir şekilde yönetip yönetemeyeceği konusunda kullanılacak en iyi ölçü, geçmişte elde edilen karın olacağı düşüncesidir (Kula, 2018:56-57).

Varlıkların tarihsel maliyetle raporlanmasından yana olan argüman büyük oranda maliyetin objektif, nadiren subjektif olmasından kaynaklanmaktadır. Gerçeğe uygun değer esasında ise tahminin, muhakemenin geniş bir şekilde kullanılması ve genellikle uzmanlık gerektirmesiyle, gerçeğe uygun değerlendirme esası genellikle öznel ve kanıtlanması zor olabilmektedir (Zack, 2009: 10).

Öte yandan tarihi maliyet muhasebesinin fiyatların yükseldiği dönemlerde ihtiyaca uygun bilgi üretememesi, tarihsel maliyet muhasebesine karşı görüşün desteklendiği fikirlerden biridir. Cari piyasa değerlerinin yükseldiği bir ortamda, bir varlığın yıllar önceki eski fiyatının üzerinde raporlanması finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına uygun olmayan bir yöntemdir. Öte yandan bu yöntem, karın fiyatların yüksek olduğu dönemlerde olması gerektiğini ve satış fiyatlarındaki artıştan kaynaklanan karın gerçeği yansıtmadığını ve hayali karlar da içerebileceğini gösterebilir. Doğal olarak, işletme karın yanlış tahsisi yoluyla bir şekilde faaliyet gösterme kabiliyetini eritme riskiyle karşı karşıya kalabilir (Kula, 2018: 57).

Maliyet değerine ilişkin bir tahmin veya yargı yoktur. Belirli ve kanıtlanabilir işlemlere dayalı olarak kayıt sırasında **güvenilir** ve **gerçeğe uygun** bir değerdir. Ancak bu yöntemde işlemler kaydedildikten sonra değerdeki değişiklikleri yansıtmak şeklinde değiştirilemediğinden tarihi maliyete dayalı bilgiler zaman içinde doğruluğunu kaybeder. Bu durum finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararlarda hatalara yol açabilmektedir. Tarihi maliyet yönteminin daha önceki işlemlere dayanması bu yöntemin zayıf yönü olarak ifade edilebilir. Akademisyenler, uygulayıcılar ve teorisyenler tarafından tarihsel maliyetlere

dayalı finansal tablolara yönelik eleştiriler bulunmakta ve bu eleştirilerin odak noktası, çeşitli faktörlerin etkisiyle finansal tabloların unsurlarının doğru bir şekilde sunulamamasıdır (Senel vd., 2011: 49-50). İhtiyaca uygunluk açısından incelendiğinde finansal tablo kullanıcılarının ihtiyacına en az uygun olan ölçüm kriteri maliyetidir. Gerçeğe uygun değer ölçüsü varlık ve yükümlülüklerin piyasa değerlerini yansıttığı ölçüde finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarının daha uygun bir şekilde değerlendirilmesi kabul edilebilir (Arı ve Yılmaz, 2015:150).

Örneğin, 2006 yılında bir hisseyi 1.000 TL'ye alındığını ve aynı hissenin borsa değerinin 2006 yılı sonunda 1.200 TL olduğunu varsayılmaktadır. 2007 yılı sonunda 1.200 TL bedelle satılmış olup işletmenin 2006 ve 2007 yıllarına ait gelir tabloları Tablo 7'deki gibi etkilenecektir (Türel, 2009:39-40).

Tablo 7. Basitleştirilmiş Tarihi Maliyet – Gerçeğe Uygun Değer Karşılaştırmalı Gelir Tablosu Sonuçları

	2006	2007	Toplam
Tarihi Maliyet	0 TL	200 TL Kazanç	200 TL Kazanç
Gerçeğe Uygun Değer	200 TL Kazanç	0 TL	200 TL Kazanç

Kaynak: (Türel, 2009:40)

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere 2006 yılında hisse senedi işletmenin elinde iken tarihi maliyet ile gerçeğe uygun değer arasında fark bariz şekilde ortada gözükmemektedir, diğer taraftan 2007 yılında hisse senetleri elden çıkartıldığında önceki yıl gerçeğe uygun değerde değerleme yapıldığı için 2007 yılında gerçeğe uygun değerde kazanç gözükmeyip maliyet değerine göre kayıtlamada kazanç gözükmemiştir. 2007 yılında hisse senedi elden çıktığı için gerçeğe uygun değer ile maliyet değerleri toplamda eşitlenmiştir. Buradan hareketle ilk kayıtlanmada maliyet değeri ile gerçeğe uygun değer aynı olurken, varlığın elden çıkarıldığı dönemde toplamda kazanç ya da kayıp maliyet değeri ile gerçeğe uygun değerle aynı olmakta fakat dönem sonlarında piyasadaki değişimlere paralel olarak farklı olarak raporlandığı görülmektedir.

Raporlanan muhasebe bilgilerinin niteliksel özellikleri göz önüne alındığında, maddi duran varlıkların tarihi maliyet yerine gerçeğe uygun değeriyle değerlendirilmesine ilişkin bir çalışmada, maddi duran varlıkların ölçümü sonucunda raporlanan bilgilerin gerçeğe uygun değer, geçerlilik, güvenilirlik, karşılaştırılabilirlik ve tutarlılık açısından üstün olduğu ifade edilmiştir. Aynı çalışmada, tarihi maliyet değerinin gerçeğe uygun değerinden yüksek olduğu tek nitel özelliğin güvenilirliğin temel özelliklerinden biri olan doğrulanabilirlik olduğu tespit edilmiştir (Türel, 2009: 62).

2008 yıllarına gelindiğinde gerçeğe uygun değerlemenin daha şeffaf ve faydalı bilgiler sağlayacağı düşüncesi yaygınlaşmış ve bu yöntem hemen hemen tüm varlık ve yükümlülükler için kullanılması önerilerinin arttığı gözlemlenmiştir. Ancak 2008 kriziyle birlikte tüm aktif ve pasiflerde gerçeğe uygun değer kullanılması yerine tarihi maliyetle birleştirilmiş karma bir modelin daha faydalı sonuçlar getirebileceği düşüncesi gündeme gelmiştir. Bu düşüncenin ortaya çıkmasının temel nedeni, gerçeğe uygun değer tüm varlık ve yükümlülüklerin değeri üzerinde güvenilir ve doğrulanabilir sonuçlar sağlamayacağı inancıdır. Bu endişeleri en aza indirmek, finansal bilgi kullanıcılarının karşılaştırma yapmasına ve kullanılan girdi verilerinin tutarlılığını izlemesine olanak sağlamak için gerçeğe uygun değer hesaplanmasında kullanılan girdilerin üç düzeyde oluşan hiyerarşik bir düzende raporlanması uygun görülmüştür. Ayrıca IFRS’de bu hiyerarşik düzende gerçeğe uygun değer raporlanmasında üç yaklaşıma (piyasa yaklaşımı, maliyet yaklaşımı ve gelir yaklaşımı) göre hareket edilmesi gerekmektedir (Kula, 2018:68-69).

2.6. Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesine Yönelik Olumlu ve Olumsuz Görüşler

Gerçeğe uygun değer muhasebesi (gerçeğe uygun değer ile raporlama) ile ilgili olarak literatürde hem olumlu hem de olumsuz görüşler bulunmaktadır. Olumlu görüşler genel olarak gerçeğe uygun değer dikkate alınarak hazırlanan finansal tabloların daha gerçekçi bilgileri sunarak anlaşılır ve geçerli

olduğu ve firma yönetimlerinin faaliyet sonuçlarını olduğundan farklı bir biçimde raporlama girişimine engel olduğu yönündedir. Finansal tablolarda bulunan bilgilerin geçerli olması, sunulan bilgilerin kullanıcılara geçmiş, bugün ve gelecekteki ekonomik olayların sonuçlarına ilişkin tahminleri ve bu tahminlere dayanılarak alınacak kararları etkileyebilme kabiliyetini ifade etmektedir. Bu açıdan gerçeğe uygun değer muhasebesi uygulandığı dönemlerdeki hazırlanan finansal tabloların sunduğu bilgilerin, tarihi maliyet ile hazırlananlara oranla daha geçerli bilgiler olduğu üzerinde durulmuştur (Özcan, 2021:29).

Bazı yorumcular, günümüzün kredi piyasalarında finansal varlıkların değerlerinin daha çabuk ortaya çıkartılmasında gerçeğe uygun değer muhasebesinin olumlu bir faktör olmasını alkışlarken, diğerleri gerçeğe uygun değer muhasebesinin kullanılmasını, kredi piyasalarındaki sorunları şiddetlendiren olumsuz bir faktör olarak kınamaktadır. Ayrıca birçok yatırımcı yönetim kurullarınca finansal varlıkların değerinin raporlanması için tercih ettikleri yöntemin, gerçeğe uygun değer yöntemi olduğunu söylemişlerdir. Bu tercihin sebebi gerçeğe uygun değerın ekonomik gerçekliğe dayanmasından dolayı, sermaye piyasalarını güçlendiren bilinçli yatırım kararlarını kolaylaştıracığı düşüncesidir. 2.000’den fazla yatırımcıyla bir çevrimiçi anket ile yapılan bir çalışmada, yanıt verenlerin büyük bir çoğunluğu (%79), finansal kurumlar için gerçeğe uygun değer muhasebesinin şeffaflığı geliştirdiğini ve yatırımcıların risk hakkında anlayışına katkıda bulunduğunu söylemiştir (Herz ve Macdonald, 2008:1).

İşletmelerin değerlerinin belirlenmesine ilişkin olan bir başka görüşte, işletmelerin finansal tablolarda bulunmayan beşeri sermayesinin, pazar koşullarındaki konumunun, işletmelerde oluşturulan teknik bilgilerin vb. maddi olmayan duran varlıklarına ilişkin değerleme ölçümlerinin de gerçeğe uygun değer muhasebesini öne çıkartmakta olduğu vurgulanmaktadır. Başka bir olumlu görüş ise hazırlanan finansal tabloların karşılaştırılabilir özellikte olmasına ilişkindir. Gerçeğe uygun değer ölçümüyle değerlendirilerek sunulan varlık ve yükümlülükler,

uluslararası standartlarda kabul gören ilkelere göre değerlendirme imkânı bulmaktadır. Finansal işlemlerin, zaman, yer, satın alma gücünde yaşanan değişimler ve ülkelerin ekonomik durumlarındaki farklılıklardan etkilenmeyeceği savunulmaktadır (Özcan, 2021:29-30).

Gerçeğe uygun değerın artan bir şekilde kullanımını savunan muhasebe standart belirleyicilerinin bulunmasına rağmen, hala bunun muhasebe için meşru bir kavramsal temel olmadığını düşünenler de bulunmaktadır (Georgiou ve Jack, 2011:311). Literatürde gerçeğe uygun değer muhasebesine yapılan eleştirilerin bazıları aşağıda maddeler halinde gösterilmiştir (Arı ve Yılmaz, 2015:151, Rezaei, 2014: 16, Türel, 2009:61-62, Özkan ve Terzi, 2009:47, Özcan, 2021: 30-31, Terzi vd., 2007:129):

- İşletme yönetiminin yaptığı çeşitli tahmin ve varsayımlar yanlış olabilir, (güvenilir olmayan bilgiler üretebilecek olması)
- Değerleme işlemi subjektif bir işlem olması nedeniyle gerçeğe uygun değerın yargı ve varsayımlarının kötü yönetimlerce finansal tabloları manipüle etme amacıyla kullanılabilmesine yönelik eleştiriler söz konusu olmaktadır.
- İşletmeler daha yüksek kâr elde etmek ve daha fazla borç alabilmek için kendi yargılarını kullanarak yıllık yeniden değerlemelerini farklı göstermeye çalışabilirler
- Maliyetin güvenilir bir şekilde ölçülmesi ihtiyacı, maliyet ilkeleri, işletmeler tarafından elde edilen varlıkların tarihi maliyet değerleriyle kaydedilmesini gerektirebilir, gerçeğe uygun değeri ise maliyet uygulamalarında kullanımı zorlaştırabilmektedir.
- Gerçeğe uygun değerlemede uzmanlık gerektiren karmaşık işlem ve süreçlerin bulunabilmesi nedeniyle değerlemelerde kaçınılmaz hatalar olabilmektedir. Diğer taraftan işletme varlıklarının değerlemesinde aktif bir piyasanın olmaması durumunda uzmanlarca

gerçek değer belirlenmesi gerekliliği ek maliyetler doğurmaktadır.

- Bütçe ve performans hedefleri belirlenirken cari yılda meydana gelebilecek olası değişiklikler dikkate alınarak hazırlanacağından, şirket yöneticilerinin çoğu tarihi maliyet değerlemesini yeterli görmektedir,
- Kriz dönemlerinde ve kriz ortamlarında işletmeler değerlemelerinde aşırı düşüşler ya da yükselişlerin ortaya çıkması söz konusu olabilir.
- Standartların ilke bazlı olmasından dolayı değerlendirme ölçekleri seçimi ve kullanılması belirli toleranslar ile uygulayıcı inisiyatifine bırakılmıştır. Bunun nedeni ülkelerin yasayla ve muhasebe mesleğiyle ilgili özel kuruluşlarca yapılan düzenlemelerinde farklılıklar olmasındandır. Bunun neticesinde de finansal tablolar esas itibarıyla tam olarak ortak bir dil ile ifade edilememekte, kısmen de olsa hazırlandıkları ülkelerin uygulamalarının etkisinde kalabilmektedir.
- Varlık ve yükümlülüklerin her biri için ayrı ayrı gerçeğe uygun değer tespiti yapılmasının kolay olmaması, hatta gerçeğe uygun değer tespitinin olanaksız olması söz konusu olabilmektedir.
- Aktif piyasalarda işlem görmeyen varlık ve yükümlülüklerle yönelik gerçeğe uygun değer belirlenebilmesi için birçok tahminin yapılması (geleceğe yönelik nakit akışlarının, faiz oranlarının, döviz kurlarının, enerji ve hammadde fiyatlarının, vergi oranlarının, teknolojiye ve müşteri ihtiyaçlarındaki değişimlerin vb.) gerekmektedir. Fakat muhasebecin ya da değerlendirme uzmanlarının geleceği net bir şekilde tahmin etme yeteneği yoktur. Bu nedenle yapılan uzun vadeli tahminler ile yapılan gerçeğe uygun değerlemelerin bulunduğu işletmelerin finansal tablo sunumlarında yanlışlıklar olabilmektedir.
- Diğer bir eleştiride ise finansal raporlarda sunulan kazançlardaki dalgalanmalara ilişkindir. Finansal

tablolarda sunulan varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerlerinde ortaya çıkan gerçekleşmemiş kazanç ve kayıplar, işletmelerce raporlanan kârlardaki dalgalanmaları önemli ölçüde arttırmaktadır. İlgili dalgalanmalar gerek üst düzey yöneticilerin prim ve ücretlerini raporlanan performanslara göre alabilmekte olmaları, gerekse yatırımcıların geleceğe ilişkin tahminlerde bulunma konusunda zorlanabilmeleri gibi sebeplerle olumsuz karşılanabilmektedir.

2.7. GAAP ve IFRS’de Gerçeğe Uygun Değer Kullanımı

Ülkelerin muhasebe ve finansal raporlamalara ilişkin mevzuatları arasındaki oluşan ve giderek artan farklılıklar, söz konusu mevzuatların uyumlaştırılmasına yönelik çalışmalara hız kazandırmıştır. Bu çalışmalar neticesinde oluşturulan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ve Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) bugün dünyanın pek çok ülkesinde uygulanmaktadır. Dünya ekonomisinin önemli aktörlerinden olan Amerika Birleşik Devletleri’nde ise muhasebe ve finansal raporlamaya ilişkin kurallar ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (US GAAP) ile düzenlenmektedir. US GAAP ile IFRS/IAS arasında yakınlaştırma yönelik çalışmalar başlamış olmakla birlikte, her iki standartlar seti arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Ergin, 2016a: 77).

GAAP ve IFRS arasında üç önemli fark vardır. Bunlar aşağıda verilmiştir (Zack, 2009: 13):

1. Genel olarak yoğun bir şekilde tarihsel maliyete dayanan ABD GAAP’ a karşı IFRS, gerçeğe uygun değer muhasebesinin daha fazla kullanılmasını sağlamıştır. Bu fark, son yıllarda, ABD GAAP’ın, gerçeğe uygun değer muhasebesinin daha fazla kullanılmasını getirmesiyle çok daha azalmıştır fakat farklılıklar devam etmektedir.
2. IFRS’nin muhasebe standartlarına yaklaşımı, takip edilmesi gereken geniş kavramlar sağlayarak, bu kavramların yönetim ve denetçilerin elinde bırakılmasını sağlayacak şekilde, çok daha fazla ilkeye dayalı

olma eğilimindedir. Bu sadece gerçeğe uygun değer muhasebesi sorunları ile ilgili değil, aynı zamanda tüm IFRS için geçerlidir. ABD GAAP, aksine, rehberliğinde daha ayrıntılı olma eğilimindedir. Birçok standart, geniş bir konseptle başlar, ancak standart, kavramın belirli işlem türlerine nasıl uygulanması gerektiğine dair sayısız örnek dahil olmak üzere, eninde sonunda büyük ayrıntılara girer.

3. ABD GAAP ve IFRS'nin belirli bir konuyla ilgili temel muhasebe ilkesini paylaştığı alanlarda bile, her birinin uygulanması çok farklı olabilir. Terimlerin tanımında ya da bir konuyu değerlendirmek için kullanılan ölçütlerde ince ancak önemli farklılıklar, muhasebe uygulamasında önemli farklılıklara yol açabilir.

Ekonomik gelişmelere paralel olarak ABD GAAP ve IFRS, birbirlerine yaklaşıma eğilimde ilerlememektedirler (Zack, 2009: 13).

3. GERÇEĞE UYGUN DEĞER MUHASEBESİNE YÖNELİK ÖRNEK UYGULAMALAR

İşletmelerin finansal tablolarını TMS/TFRS kapsamında raporlarını hazırlama süreçlerinde gerek ilk muhasebeleştirme gerekse sonraki dönemlerde değerlendirilmelerinde ilgili TMS/TFRS standardı gereği nasıl muhasebeleştirme süreci izleneceği ve bu muhasebeleştirme sürecinde gerçeğe uygun değer seçenekler arasında ya da zorunlu değerleme işlemi olarak söz konusu olabilir. İlgili standardın uygun gördüğü gerçeğe uygun değerleme TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değerleme Ölçümü standardına göre değeri belirlenerek ilgili standart uygun gördüğü şekilde muhasebeleştirilmesi yapılmaktadır. Değerleme sonucu oluşan farklar, Gelir tablosu ya da Finansal durum tablosu ile ilişkilendirileceği ilgili standartta belirtildiği şekilde kayıt altına alınacaktır.

Gerçeğe uygun değerlemesi belirlenmiş değerleme işlemleri muhasebeleştirme sürecine ilişkin bazı TMS/TFRS değerleme uygulama örnekleri aşağıda verilmiştir.

Örnek 1: ABC işletmesi 01 Ocak 2016 tarihinde edindiği binanın kayıtlı değeri 100.000TL, birikmiş amortismanı ise 20.000 TL’dir. Bina nın yararlı ömrü 20 yıl olarak öngör÷lmüştür. 2020 yılında yetkili uzman incelemesi neticesinde binanın değeri (Gerçeğ e Uygun Değ eri Seviye 2) 160.000 TL olarak tespit edilmiştir (Demirel Arıcı, 2018:55).

TMS 16 Maddi Duran Varlıklar Standardı uyarınca bir işletme, muhasebe politikası olarak maliyet modelini veya yeniden değ erleme modelini seçer ve bu politikayı maddi duran varlıkların tamamına uygular (TFRS 16, 2017:7). Sözü edilen *yeniden değ erleme modeli*; Gerçeğ e uygun değ eri güvenilir bir şekilde ölçülebilen bir maddi duran varlık kalemi, varlık olarak muhasebeleştirildikten sonra, yeniden değ erlenen tutarı ile ilişkilendirilir.

- Öncelikle, mevcut birikmiş amortisman tutarı binanın kayıtlı değ erinden düş ülerek bin net değ erine getirilir. 80.000 TL’ye getirilir.

257 Birikmiş Amortismanlar	20.000	
252 Binalar		20.000

- Bina nın gerçeğ e uygun değ eri 160.000 TL olduğ undan, net değ er ile aradaki fark olan yeniden değ erleme artışı olarak muhasebeleştirilir.

252 Binalar	80.000	
522 MDV Yeniden Değ. Artışları		80.000

- 20 yıl olan binanın faydalı ömrü kalan 16 yıl üzerinden bir sonraki değ erlemeye kadar amortismanı tabi tutulur.

$$160.000/16=10.000$$

730 Genel Üretim Giderleri	10.000	
257 Birikmiş Amortismanlar		10.000

Örnek 2: CDE A.Ş. intranet ağı ve web site yönetimi amacıyla 31.12.2015 tarihinde 40.000 TL bedelle sunucu bilgisayar donanımı kurmuştur. Şirket, faydalı ömrü 4 yıl olan sunucu bilgisayara normal amortisman uygulamakta ve kalıntı değeri sıfır varsaymaktadır. CDE A.Ş. aktifinde kayıtlı söz konusu sunucu bilgisayar donanımını artık intranet ağı ve web site yönetimi yapmayacağı gerekçesi ile 31.12.2017 tarihinde EFG A.Ş.'ye vermeyi, karşılığında da 2006 model Toyota Verso binek oto almayı kararlaştırmıştır. Toyota Verso'nun takas anındaki piyasa satış fiyatı ise (Gerçeğe Uygun Değeri) ise 23.000 TL'dir. VUK 267 uyarınca Aracın emsal bedeli 25.000 TL'dir (Akbulut, 2012:499-502).

TMS 16'da özetle istisnalar hariç gerçeğe uygun değer ile ölçüleceği belirtilmiştir. Takasta elde edilen kalemin gerçeğe uygun değeri ile ölçümleme yapılır, yapılamıyor ise çıkan kalemin gerçeğe uygun değeri ile ölçüm yapılır.

TMS 16 uyarınca;

31.12.2017 tarihinde aktive alınan binek oto değeri

23.000TL

(GUD değeri)

31.12.2017 tarihinde sunucunun defter değeri,

20.000 TL

$(40.000 - ((40.000 \times \%25) \times 2))$

Fark 3.000TL (gelir yazılan takas farkı)

VUK uyarınca;

Alınan binek oto emsal bedeli değeri

25.000 TL

31.12.2017 tarihinde sunucunun defter değeri,

20.000 TL

Gelir yazılan takas farkı (25.000-20.000)

5.000 TL

Her iki uygulamada da binek otomobil kıst amortisman olduğu için amortisman hesaplanmamıştır.

Hesaplamalarda görüldüğü üzere VUK gereği 5.000 TL yazılması gereken gelir yerine TMS 16 gereği 3.000 TL yazılmıştır.

Sonuç olarak, 31.12.2017 tarihindeki mali karın hesaplanmasında ticari kara (5.000-3000) 2.000 TL eklenmesi gerekecek ve söz konusu fark geçici nitelikte ise ertelen vergi hesabında da aynı tutar esas alınır.

31/12/2017		
254 TAŞITLAR	23.000	
Binek Oto		
257 BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	20.000	
Server Donanımı B. Amortismanı		
283 Ertelenmiş Vergi Varlığı	400	
2000x0,20		
255 DEMİRBAŞLAR		40.000
Sunucu Donanımı		
679 Diğer Olağan Dışı G/K Hs		3.000
Sunucu Donanımı		
691 Dön. Kar Verg ve Diğ.Y.Y.Karş		400
691.10 Ertelenen Vergi Gelir Etkisi		
Takas İşlemi Muhasebe Kaydı		

Örnek 3: Alım satım amaçlı olarak A işletmesi B işletmesinin piyasada işlem gören 8.000 adet hisse senedini 1 Kasım 2013 tarihinde satın alıyor. Alınan hisse senetleri için pay başına 20 TL olmak üzere toplam 160.000 TL ödeme yapılıyor. Satın almak için ödenen ücret ve komisyonlar ise 750 TL'dir. B işletmesinin hisse senetlerinin borsa değeri (Gerçeğe Uygun Değeri) ise aşağıdaki gibidir (Otlı ve Çemberlitaş, 2017:354-355):

- 30 Kasım 2013 tarihinde 18 TL
- 31 Aralık 2013 tarihinde 24 TL olmuştur.
- 15 Şubat 2014 tarihinde A işletmesi, B işletmesine ait 8.000 adet hisse senetlerini pay başına 25 TL'den satmıştır.

Bir finansal varlık, itfa edilmiş maliyetinden ölçülmediği sürece gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür. Hisseler alım satım amaçlı olduğundan gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilecek ve sonraki dönemdeki farklar kâr veya zarara yansıtılacaktır. Ayrıca işlem sırasında oluşan maliyetler doğrudan gider olarak iptal edilecektir.

01 Kasım 2013 tarihinde A işletmesinin, B işletmesinin hisse senetlerini alım satım amaçlı alması:

1.01.2013		
110 Hisse Senetleri	160.000	
110.01 Gerçeğe Uyg. Değ. Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Fin. Var.		
770 Genel Yönetim Giderleri	1.500	
102 Bankalar		161.500

30 Kasım 2013 tarihinde B işletmesinin hisse senetlerinin değerinin düşmesi:

30.11.2013		
659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar	16.000	
110 Hisse Senetleri		16.000
110.01 Gerçeğe Uyg. Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Fin. Varlıklar		
8.000 adet x (20 TL – 18 TL) = 16.000 TL		

31 Aralık 2013 B işletmesinin hisse senetlerinin değerinin artması:

31.12.2013		
110 Hisse Senetleri	48.000	
110.01 Gerçeğe Uyg. Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Fin. Var.		
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar		48.000
8.000 adet x (18 TL – 24 TL) = 24.000 TL		

15 Şubat 2014 tarihinde B işletmesinin hisse senetlerinin satılması:

30.11.2013		
102 Bankalar	200.000	
110 Hisse Senetleri		192.000
110.01 Gerçeğe Uyg. Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Fin. Var.		
645 Menkul Kıymet Satış Kârı		8.000
8.000 adet x 25 TL = 200.000 TL Satış fiyatı		
8.000 adet x (25 TL – 24 TL) = 8.000 TL Kâr		

Örnek 4: ABC işletmesi özkaynağa dayalı finansal araç olan 100 adet hisse senedini 80.000 TL'ye satın almıştır. ABC işletmesinin aldığı hisse senetleri alım satım amaçlı değildir (Otlı ve Çenberlitaş, 2017:357-358).

248 Diğer Mali Duran Varl. 248.01 Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılacak Fin.Varl. (GUD)	80.000	
102 Bankalar		80.000

100 adet hisse senedinin gerçeğe uygun değeri yılsonu 120.000 TL'ye çıkmıştır.

248 Diğer Mali Duran Varl. 248.01 Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılacak Fin.Varl. (GUD)	40.000	
526 Finansal Varlık Değerleme Farkları		40.000

Yukarı da kayıta görüldüğü üzere 40.000 TL'lik gerçeğe uygun değer farkı ilgili varlığa ilave edilerek bilançoyla ilişkilendirilmiştir.

Örnek 5: ABC İşletmesi 10.05.2021 tarihinde kira geliri elde etmek maksadıyla 480.000 TL + %18 KDV'ye bir depo satın almıştır. Deponun tapu ve diğer satın alım maliyetleriyle 12.000TL'dir. İşletme, satın aldığı deponun Gerçeğe Uygun Değer ile ölçülen yatırım amaçlı gayrimenkuller olarak sınıflandırmaya karar vermiştir. İşletme, Yatırım amaçlı gayrimenkulünü satın aldığı 10.05.2021 tarihinde çek vererek ödemesini yapmıştır (Akdoğan, 2020:175).

245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülen Yat. Amaç. Gayr. 191 İndirilecek KDV	492.000 86.400	
103 Verilen Çekler ve Ö. E.		578.400

Örnek 6: XYZ İşletmesi 2 Aralık 2020 günü kira geliri elde etmek amacıyla peşin değeri 1.000.000TL olan bir iş merkezini 2 taksitte ödenmek üzere 1.100.000 TL'ye 2 ay vadeli olarak banka kredisi ile satın almıştır. % 18 KDV'si peşin ödenmiştir.

Finansal tablolarını yıllık olarak düzenleyen XYZ İşletmesi satın aldığı iş merkezini maliyet yöntemi ile ölçülen Yatırım Amaçlı Gayrimenkul olarak sınıflandırmaya karar vermiştir. İşletmenin 2 Aralık 2020 günündeki Yatırım Amaçlı Gayrimenkulünün alımına ilişkin yapacağı kayıt aşağıda gösterilmiştir (Tıraşoğlu, 2020:40-41).

246 Maliyetle Ölçülen Yat. Amaç. Gayr.	1.000.000	
191 İndirilecek KDV	180.000	
338 Ertelenmiş Vade Farkı Gid.	100.000	
300 Banka Kredileri		1.100.000
100 Kasa		180.000

Banka kredisinin ilk taksitinin 31 Aralık 2020 tarihinde ödenmesi durumunda işletmenin yapması gereken kayıt ise aşağıda gösterilmiştir.

300 Banka Kredileri	550.000	
102 Bankalar		550.000

31 Aralık 2020 tarihinde döneme ait vade farkına ilişkin işletmenin yapması gereken kayıt aşağıdaki gibi olacaktır.

780 Finansman Gid.	50.000	
338 Ertelenmiş Vade Farkları Gid.		50.000

Örnek 7: BBB İşletme 5 Ocak 2015 tarihinde yatırım amaçlı olarak 80.000 TL'ye aldığı binasını dönem sonunda değerlendirilmesine tabi tutmuştur (Otlı ve Çenberlitaş, 2017:360);

- Binanın gerçeğe uygun değeri 40.000 TL olarak tespit edilmiş olursa yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır.

650 Gerçeğe Uygun Değer Azalış Zararları - Yat. Ama. Gayr. Menk. Gel. Ve Değ. Aza.	20.000	
200 Yatırım Amaçlı Binalar		20.000

- Binanın gerçeğe uygun değeri 110.000 TL olarak tespit edilmiş olursa yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır.

200 Yatırım Amaçlı Binalar	30.000	
640 Gerçeğe Uygun Değer Artış Karlari - Yat. Ama. Gayr. Menk. Gel. Ve Değ. Art.		30.000

Yatırım amaçlı gayrimenkuller olarak sınıflandırılan gayrimenkuller işletmelerce kiralama yoluyla da edinilebilir. Böyle bir durumda gayrimenkulün kendisi değil gayrimenkulün üzerinde bulunan hak muhasebeleştirilmesi gerekir. TMS 40'ın 19 A paragrafı gereği kiracı tarafından kullanım hakkı varlığı şeklinde elde bulundurulanan yatırım amaçlı gayrimenkuller TFRS 16'ya göre muhasebeleştirilir. Kiralanan yatırım amaçlı gayrimenkuller hakkının başlangıç maliyeti, gayrimenkulün gerçeğe uygun değeri ile asgari kira ödemelerinin bugünkü değerinden küçük olanıdır. Kiralama işlemiyle ilgili doğacak herhangi bir ek bedeli işletme muhasebe kayıtlarında kiralama ödemesi şeklinde gösterecektir (Tıraşoğlu, 2020:41).

Örnek 8: İşletme 01.01.2021 tarihinde, ABC Finansal Kiralama AŞ'den gerçeğe uygun değeri 150.000 TL olan bir binayı kira geliri elde etmek üzere 5 yıllığına kiralamıştır. Binanın kiracı tarafından yapılacak olan kira ödemeleri yıllık olmak üzere 5 yıl boyunca eşit taksitlerle tahsil edilecektir. Kiralama sözleşmesinde belirlenen faiz oranı % 20'dir. Kira sözleşmesine göre söz konusu binanın mülkiyetinden kaynaklanan risk ve getiriler devralınmıştır. Kiralama süresi sonunda garantili bir şekilde varlığın kalıntı değerinin 30.000TL olacağı ve kesine

yakın satın alınacağı tahmin edilmektedir. Kiralanan binanın 5 yıllık kira ödemeleri anüitelerin bugünkü değeri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Gökgöz, 2015:466-467).

Yıllar	Taksitler	Faiz	Anapara	Kalan Borç
01.01.2021	-	-	-	162.056,33
31.12.2021	50.156,96	32.411,27	17.745,69	144.310,64
31.12.2022	50.156,96	28.862,13	21.294,83	123.015,81
31.12.2023	50.156,96	24.603,16	25.553,80	97.462,01
31.12.2024	50.156,96	19.492,40	30.664,56	66.797,45
31.12.2025	50.156,96	13.359,51	36.797,45	30.000,00
Kalıntı Değeri	30.000,00	-	30.000,00	
Toplam	280.784,80	118.728,47	162.056,33	

İşletme, 1.1.2021 tarihinde bina kullanım hakkına ilişkin aşağıdaki gibi kayıt yapacaktır.

247 Yatırım Amaçlı Binalar HS.	162.056,33	
302 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri	32.411,27	
402 Ertelenmiş Finansal Kiralama Borçlanma Maliyetleri	86.317,20	
301 Finansal Kiralama Kiralama İşlem. Borçlar		50.156,96
401 Finansal Kiralama Kiralama İşlem. Borçlar		230.527,84

Örnek 9: DDD İşletmesi, değer artış kazancı elde edebilmek amacıyla 1 Haziran 2021 tarihinde 145.000TL maliyet bedelli, 60.000TL birikmiş amortismanlı bir taşıtını vererek Gerçeğe uygun değeri 150.000TL olan bir arsa satın almıştır. DDD İşletmesinin ilk kayda alma sonrasında arsayı Gerçeğe uygun değer yöntemi ile değerlendirecektir (Tıraşoğlu, 2020:42-43).

İşletmenin 1 Haziran 2021 tarihinde yapmış olduğu takas işlemine ilişkin aşağıdaki gibi olacaktır.

245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölç. Yat. Amaç. Gayr.	150.000	
258 Birikmiş Amort.	60.000	
254 Taşıtlar		145.000
648 Maddi ve Maddi Olmayan Duran Varl. Satışından Ortaya Çıkan Kazançlar		65.000

Örnek 10: EFG İşletmesi kullanım amaçlı olarak aldığı bir binasını kira geliri elde edebilmek amacıyla kiraya vermeye karar veriyor. Yatırım amaçlı gayrimenkullere aktarılacak binaya ilişkin finansal bilgiler aşağıdaki gibidir (Akdoğan, 2020: 176):

Maliyet Değeri	100.000TL
Birikmiş Amortismanlar	(20.000TL)
Değer Düşüklüğü Karşılığı	(-)
Net Değer	80.000TL
Binanın Gerçeğe Uygun Değeri (Rayiç Bedel)	90.000TL

245 Gerçeğe Uygun Değerle Ölçülen Yat. Amaç. Gayr.	90.000	
247 Birikmiş Amort.	20.000	
522 Maddi Duran Varlıklarda Yeniden Değerleme Artışları		10.000
252 Binalar		100.000

Örnek 11: 31.12.2021 tarihi itibarıyla işletmede kayıtlı değeri 100.000TL olan yatırım amaçlı arsa ve kayıtlı değeri 700.000 TL olan yatırım amaçlı bina bulunmaktadır. İşletme, ilk kayda alım sonrası yatırım amaçlı gayrimenkullerini Gerçeğe Uygun Değer yöntemiyle değerlemeye tabi tutmaktadır. X Gayrimenkul Değerleme Anonim Şirketince yapılan değerlendirilmesinde arsanın Gerçeğe uygun değeri 90.000TL ve binanın Gerçeğe Uygun Değeri ise 740.000TL olduğu belirlenmiştir (Tıraşoğlu, 2020:45-47).

Raporlama döneminde Gerçeğe Uygun Değeriyle değerlendirilen arsaya ilişkin 10.000TL değer azalışı söz konusu olmuş olup işletmenin değer azalışıyla ilgili 31 Aralık 2020’de aşağıdaki gibi kayıt yapacaktır.

657 Yat. Amaç. Gayr. Kaynaklanan Gider ve Zararlar	10.000	
245 Ger. Uyg. Değerle Ölç Yat. Amaç. Gayr.		10.000

Raporlama döneminde Gerçeğe Uygun Değeriyle değerlendirilen binada 40.000TL değer artışı ortaya çıkmıştır. İşletmenin değer artışıyla ilgili olarak 31 Aralık 2020’de yapması gereken kayıt ise aşağıdaki gibi olacaktır.

245 Ger. Uyg. Değerle Ölç Yat. Amaç. Gayr.	40.000	
647 Yat. Amaç. Gayr. Elde Edilen Gelir ve Kazançlar		40.000

Örnek 12: ASD işletmesinin asıl işi olarak bina alım satımı yapmaktadır. İşletme elinde bulundurduğu depolardan birini kiraya vermek üzere elde tutmaya karar vermiş ve deponun stok maliyeti 400.000TL, satış fiyatı ise (Gerçeğe uygun değeri) 450.000TL’dir (Akdoğan, 2020: 176).

245 Ger. Uyg. Değerle Ölç Yat. Amaç. Gayr.	450.000	
620 Satılan Mamuller Maliyeti	400.000	
191 İndirilecek KDV	81.000	
152 Mamul Stokları		400.000
600 Yurtiçi Satışlar		450.000
391 Hesaplanan KDV		81.000

Örnek 13: ERT A.Ş.’nin faaliyet alanı besi hayvanı yetiştiriciliği ve süt üretimidir. İşletme 01 Nisan 2021 tarihinde

10 adet süt ineğini için 30.000TL ve 10 adet danayı 15.000TL'ye peşin olarak satın almıştır (KDV oranı %8'dir). İşlemin yapıldığı tarihte satın alınan canlı varlıkların gerçeğe uygun değerinin; süt inekleri için toplam 31.000TL, besi danaları için ise toplam 17.000TL olarak tespit edilmiştir. Tahmini pazar yeri maliyetlerinin ise süt inekleri için 300TL, besi danaları için 200TL olduğu anlaşılmıştır. Bu göre besi ve süt hayvanı alımına ilişkin yapılması gereken kayıt aşağıdaki gibidir (Alagöz ve Antepli, 2013:113)

164 Canlı Büyükbaş Hayvanlar	17.000	
264 Canlı Büyükbaş Hayvanlar	31.000	
191 İndirilecek KDV	3.600	
100 Kasa		48.600
606 Canlı Varlık Değerleme Artışı		3.000

Burada pazar yeri maliyetine göre oluşan 500TL'lik (200TL'si dana, 300TL ise inekler için oluşan azalış) ise aşağıdaki gibi gösterilecektir.

605 Canlı Varlık Değerleme Azalışı	500	
164 Canlı Büyükbaş Hayvanlar		200
264 Canlı Büyükbaş Hayvanlar		300

Örnek 14: Dönem içinde doğum yapan sağmal ineklerden 25'i dişi ve 13'ü erkek olmak üzere 39 buzağı elde edilmiştir. Buzağıkların Gerçeğe Uygun Değeri ise birim başına 1.300TL'dir. Doğan dişi buzağıklar sürüye katılırken erkek buzağıklar ise besiye alınacaktır (Alagöz ve Antepli, 2013:118).

164 Canlı Büyükbaş Hayvanlar	16.900	
268 Yapılmakta Olan Canlı Varlık Yatırımları	32.500	
606 Canlı Varlık Değerleme Artışları		49.400

Örnek 15: Çağ değişimi geçiren ve değerlerinde artış veya azalış meydana gelmiş olan hayvanların tespitini gösteren tabloda yer almaktadır (Alagöz ve Antepli, 2013:119).

Canlı Hayvanlar	Kayıtlı Değeri	Gerçeğe Uygun Değeri	Fark
Buzağı Süt İçen Erkek	10.000	45.000	35.000
Buzağı Süt İçen Dişi	5.000	12.500	7.500
Düve	52.500	95.000	42.500

164 Canlı Büyükbaş Hay.	45.000	
214 Büyükbaş Canlı Varl.	95.000	
218 Yapıl. Olan Canlı Varl. Yat.	12.500	
164 Canlı Büyükbaş Hay.		10.000
218 Yapılmakta Olan Canlı Varl. Yat.		57.500
606 Canlı Varl. Değer. Artışları		85.000

Örnek 16: Meyve bahçeciliği faaliyetinde bulunan KRM işletmesi, 21 Ağustos 2021 tarihinde, 10 dekarlık bir arazi de tesis ettiği elma ağaçlarının hasadını yapmıştır. Hasadı gerçekleştirilen elmaların gerçeğe uygun değerinin 30.000TL olduğu anlaşılmıştır. Hasadı yapılan elmaların pazar yerine götürülme ve diğer pazar yeri maliyetleri ise 2.000TL olacağı tahminen belirlenmiştir (Gökgöz, 2012:104).

Gerçeğe Uygun Değeri	30.000TL
Pazar Yerine Götürme vd. Pazar Yeri Maliyetleri (2.000TL)	
Net Gerçeğe Uygun Değer	28.000TL

15X Tarımsal Ürünler Hesabı	28.000	
60X Tarımsal Ürün. Değer Artış Farkı		28.000
900 Vergi Açısından Kabul Edilmeyen Gelir Borçlu Hesabı	28.000	
901 Vergi Açısından Kabul Edilmeyen Gelir Alacaklı HS.		28.000

691 Dön.Kar.Ver. ve Diğ.Yas.Yüküm.Karş.	5.600	
48X Ertelenmiş Vergi		5.600
Yükümlülüğü Hesabı		
28.000 X %20 = 5.600 TL		

Örnek 17: KLM İşletmesi, A İşletmesinin hisselerinin %2'sine tekabül eden kısmını 17.000 TL'ye satın alıyor. Ancak, alınan hisse senetlerinin gerçeğe uygun değeri 25.000 TL olduğu tespit edilmiştir. Satın alınan A işletmesine net varlıklarının defter değeri ise 100.000 TL'dir (Gökgöz, 2013:12).

Şerefiye, gerçeğe uygun değeri ile net varlıkların değeri karşılaştırılarak hesaplanır.

İşletmenin gerçeğe uygun değerinden düşen pay = 25.000 TL

İşletmenin net varlıklarından düşen pay (100.000 x % 20)
= (20.000 TL)

Şerefiye Tutarı = 5.000 TL

Gerçeğe uygun değer alışı bedelini geçen kısmından şerefiye tutarı indirilerek, kalan tutar kâr olarak kaydedilir. Bu tutar aşağıdaki gibi hesaplanır;

İşletmenin gerçeğe uygun değerinden düşen pay = 25.000 TL

Hisselerin alış bedeli (transfer edilen tutar) = (17.000 TL)

Gerçeğe uygun değer alışı bedelini aşan kısım = 8.000 TL

Kâr kaydedilecek tutar (8.000 – 5.000) = 3.000 TL

İştirakin defter değeri, 20.000 TL (100.000 x % 20)

olarak hesaplanır.

242 İştirakler Hesabı	20.000	
102 Bankalar Hesabı		17.000
649 Diğer Olağan Gelir ve Kar.		3.000

Örnek 18: KNY işletmesinin iştiraklerdeki yatırımlarının defter değeri tutarı 80.000 TL'dir. İşletmenin bu yatırımlarının net gerçeğe uygun değeri ise 65.000 TL'dir. Kullanım değeri ise 75.000 TL olarak belirlenmiştir. (Kullanım değeri, %10 iskonto

oranı dikkate alınarak yatırımın elden çıkarılması durumunda elde edilecek değer de dâhil nakit akımlarının bugünkü değerinin hesaplanmasıyla bulunan değeri ifade eder.)

Net gerçeğe uygun değer ile kullanım değeri kıyaslandığında hangisi büyük ise o değer geri kazanılabilir değer olacaktır. Buna göre geri kazanılabilir değer bu soruda 75.000TL olarak bulunur. Bulunan geri kazanılabilir değer, yatırımın defter değerinden düşük olması nedeniyle 5.000 TL (80.000 – 75.000) değer düşüklüğü oluşur. Yapılacak muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olacaktır.

654 Karşılık Giderleri Hesabı	5.000	
244 İşt. Değ. Düş. Karşılığı		5.000

Örnek 19: NĞD işletmesinin önceki yıllarda yeniden değerlemeye tabi tuttuğu patent haklarına ilişkin bilgileri şöyledir:

Maliyet Değeri	20.000
Birikmiş Amortismanı	6.000
Yeniden Değerleme Artış Fonu	5.000
Gerçeğe Uygun Değeri	7.000

Maddi olmayan varlığa ait defter değeri 14.000TL'dir. Gerçeğe uygun değeri ise 7.000 TL'dir. Maddi olmayan varlığa ilişkin değerde 7.000TL'lik bir azalma olmuş ve varlığın defter değerinin de bu tutara indirilmesi gerekmektedir. Ancak indirim öncelikle, daha önceden varlığın değerinde meydana gelen artış sonucu oluşan değer artış fonundan karşılanır. Kalan tutar varlığın defter değerinden indirilmelidir (Şahin, 2010:78).

52X. Maddi. Olm. Dura. Varl. Yeni. Değer.Artı.	5.000	
654 Karşılık Giderleri	2.000	
260 Haklar		7.000

Örnek 20: A İşletmesi maliyet değeri 500.000TL olan ve birikmiş amortismanları 100.000TL olan bir makinesini satmak için planlama yapmıştır. Makinenin gerçeğe uygun değerinin 420.000TL ve satış giderlerinin ise 20.000TL olacağı belirlenmiştir (Karasioğlu, 2014:400).

$$\begin{aligned}\text{Defter değeri} &= 500.000\text{TL} - 100.000\text{TL} \\ &= 400.000\text{TL}\end{aligned}$$

$$\text{Gerçeğe Uygun Değeri} = 420.000\text{TL} - 20.000\text{TL} = 400.000\text{TL}$$

194 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar	400.000	
257 Birikmiş Amortismanlar	100.000	
253 Makine ve Teçhizat		500.000

4. DEĞERLENDİRMELER

Tarihi süreç içerisinde muhasebeleştirme ve finansal bilgilerin raporlanması, finansal bilgi kullanıcılarının talepleri, ihtiyaçları doğrultusunda değişim göstermiş, gelişmiştir. Muhasebe süreçlerindeki gelişmelerin yanı sıra, gelişen sermaye piyasaları ve ekonomik gelişmeler, gelişen iletişim teknolojileri ile farklı ülkelere yatırım yapmak isteyen kesimlerin varlığı, bilgi talep etme, hesap sorma gibi hakları bulunan finansal bilgi kullanıcılarına artan oranda doğru bir şekilde finansal bilgilerin sunulmasını gerektirmiştir.

Gerek Finansal raporların oluşumunda yer alan unsurların belirlenmesinde, gerek faydası tükenen maliyetlerin büyüklüğünün belirlenmesinde, varlıkların, yükümlülüklerin değerlerinin tespit edilmesini diğer bir deyişle değerlendirme sürecinden geçirilmesini gerektirmektedir.

Kullanılan değerlendirme ilkelerine bağlı olarak, değerlendirme süreci finansal tabloları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Bu nedenle değerlendirme süreci finansal bilgi kullanıcıları için önemli bir konudur. Değerleme ise kısaca “işletmenin varlık ve yükümlülüklerinin belli bir tarihteki değerlerinin ortak bir ölçü birimiyle (fiyatlandırılması ve fiyatlandırmanın TL ile) ifade edilmesi” olarak tanımlanabilir. Varlık ve yükümlülüklerin niteliğine ve yasal düzenlemelere göre farklı değerlendirme yöntemlerinin kullanılması mümkündür.

Değerleme sadece finansal raporların hazırlanması için yapılmayıp, varlıkların işletmelere sermaye olarak konulması, işletme birleşmeleri, işletmelerin bütün olarak alımı ve satımı ile bedelsiz varlık edimi (devlet teşviği) gibi işlemlerde de değerlendirme yapılması gerekebilmektedir.

Finansal tabloların sadece doğru olarak sunulması arzu edilmekle birlikte tek başına yeterli görülmeyip, ihtiyaca uygun, karşılaştırılabilir, doğrulanabilir, anlaşılabilir olması, zamanında ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulması arzu edilir hale gelmiştir.

1920’li yıllara kadar tarihi maliyet değerlendirme esası kullanılırken, ekonomideki gelişmeler neticesinde krizler, enflasyonist dönem vb. gibi gelişmeler neticesinde, tarihi maliyet

değerleme - Gerçeğe Uygun Değerleme anlayışı arasında geçişler olmuştur. Gerçeğe uygun değer muhasebesi, muhasebe uygulamaları ve raporlamalarında kullanımı 2000'li yıllardan itibaren önemi artmış ve daha çok gündeme gelir olmuştur. Aslı İngilizce "Fair Value" olan değerleme esası, literatürümüzde "Gerçeğe uygun değer" olarak kabul görmüştür.

Tarihi maliyetlerin en önemli özelliği, güvenli olmalarıdır ve muhasebe ve finansal bilgiler açısından önemini korumaktadır. Ancak bu değerleme yaklaşımı finansal bilgi kullanıcılarının beklentilerini yeterince karşılamayabilir. Öte yandan gerçeğe uygun değer esası, varlık ve yükümlülüklerin piyasa değerlerini yansıtması nedeniyle finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamada daha uygun bir değerlendirme esasıdır. Uluslararası muhasebe ve raporlama standartları piyasa değerine ilişkin mevcut yaklaşıma dayalı olarak tarihi maliyetlere alternatif olarak gerçeğe uygun değer temellerini sunmuştur.

Bir işletme tarafından gerçeğe uygun değer ölçülmesinde, bir varlık bir borç olarak alındığında veya üstlenildiğinde, normalde bir varlık veya borcun karşılıklı işleminde, çoğu durumda işlem fiyatı gerçeğe uygun değere eşittir. Aslında bu değerler, genel veya özel, siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeler ve işlem tarihinden sonraki değişiklikler sonucunda zaman içinde değişmektedir.

İşletmelerin finansal durumu ve performanslarının bir göstereci olan finansal tabloların gerçeğe uygun bir şekilde sunulması kaygıları Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına ihtiyaç duyulma nedenlerinden birisi olmuştur.

Yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde, farklı ülkeler arasında ticari ilişkiler gelişmiş ve sermayenin önündeki engel ve sınırlar ortadan kalkmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak ülkeler, kendi ülkelerine yatırım çekmek için dünya ile entegre standartlar belirlemeye çalışmışlardır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından 2000'li yıllarda birçok standart yayınlamış ve ekonomik birliklere dahil olan ülkeleri bunlara uymaya devam etmiştir.

Uygulamada TMS/TFRS, birçok standartta zorunlu veya isteğe bağlı olmak üzere varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerleri ile raporlanmasını istemektedir. Muhasebe Standartlarında ve vergi kanunlarında değerleme ifadesinin yerine çoğunlukla ölçüm ifadesi ile kullanıldığı görülmektedir. Gerçeğe uygun değer ifadesi birçok değerleme ölçüsünü de (alış değeri, satış değeri, emsal değer, net bugünkü değer, piyasa değeri gibi) içinde barındırmaktadır. Varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun olarak değerlemesini isteyen TMS ve TFRS standartları değerlemenin nasıl yapılacağı konusunu IFRS -13'ün doğrudan bir çevirisi olan TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü standardına bırakmıştır.

Gerçeğe Uygun Değer kavramı TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçüm Standardında, *“Piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat”* olarak 2006 yılında FASB tarafından alınan 157 numaralı standartla paralel bir şekilde tanımlanmıştır.

TFRS-13 Gerçeğe uygun değer ölçümünün amacı ise varlığa sahip olan veya borçlu konumda bulunan piyasa katılımcısı açısından (işlemin o tarihte gerçekleştiği varsayılarak) değerleme tarihindeki çıkış fiyatı olarak belirlemiştir.

İşletme, gerçeğe uygun değeri ölçmek için yeterli veriye sahip olan ve koşullara uygun olan, ilgili gözlemlenebilir girdilerin kullanımını en üst düzeye çıkaran ve gözlemlenemeyen verilerin kullanımını en aza indiren herhangi bir değerleme yaklaşımını kullanabilir. Bu yaklaşımlar, piyasa yaklaşımı, maliyet yaklaşımı ve gelir yaklaşımıdır. Piyasa yaklaşımında, *“değerlemesi yapılan varlığın aynısının veya benzerlerinin piyasada ne kadara satıldığı”*, Maliyet yaklaşımında *“değerlemesi yapılan varlığın aynısını veya benzerini bugün satın alacak olsak kaçta alırdık”* sorularının cevabı aranırken, Gelir yaklaşımında ise, *“gelecekte oluşacak nakit akışları tahmin edilen bir varlığa, yatırımcılar bugün ne kadar öder”* sorusunun cevabı aranmaktadır (Türel, 2009:22).

Aktif bir piyasada birçok varlık ve yükümlülüğün fiyatlarını almak mümkün olmayabilir. Bu varlık ve borçların gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde, girişler genellikle raporlayan işletmenin yönetimi tarafından seçilir. Bu girişler, gözlemlenebilir olup olmamasına göre 3 seviye olarak belirlenir.

Birinci seviye girdiler piyasa fiyat kotasyonlarında herhangi bir ayarlama yapılmadan kullanılan girdilerdir. (Aktif bir piyasası olup aynı veya özdeş kalemlerin işlem gördüğü). İkinci seviye girdiler, varlıkların veya yükümlülüklerin aynı olmayıp ölçümleri benzer olduğu için firmaların bazı fiyat ayarlamaları (objektif düzeltmeler) yapması gereken girdilerdir. (Özdeş kalemler Aktif olmayan piyasalarda ya da benzer kalemlerin aktif piyasalarda bulunması). Üçüncü seviyedeki girdiler ise gözlemlenemeyen bir varlık veya borcun fiyatlanmasında raporlama yapan işletmenin kendisinin yaptığı varsayımlardır.

Finansal tablo dipnotlarında gerçeğe uygun değer nasıl belirlendiği ve gerçeğe uygun değer belirlenmesinde kullanılan girdilerin seviyeleri, kullanılan tahminler ve varsayımlar dipnotlarda açıklanmalıdır.

Gerçeğe uygun değerleme işlemleri, değerleme tahminlerinin ve varsayımlarının yanlış olabileceği ve bu nedenle güvenilir olmayan bilgilerin üretilemeyeceği, yüksek kar göstermek gibi amaçlarla, yargı ve varsayımların manipüle edebileceği için eleştirilmiştir. Ayrıca maliyetlerin güvenilir bir şekilde ölçülememesi, uzman değerlendirmesi gerektiren değerlemelere ek maliyetler getirmesi, bütçe ve performans hedeflerinin belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde yararlı olmaması nedeniyle eleştirilmiştir.

İşletmelerin varlık ve yükümlülükler ile ilgili gerek ilk muhasebeleştirilmesi gerekse sonraki dönemlerdeki değerlendirilmelerine yönelik olarak, ilgili TMS/IFRS standardı, izlenecek muhasebeleştirme ve raporlama süreçlerinde gerçeğe uygun değerlemeyi zorunlu ya da alternatif değerlendirme esaslarında belirtmektedir. Yapılacak olan gerçeğe uygun değerlendirme TFRS 13 Gerçeğe uygun değerlendirme ölçümü standardına göre

belirlenip, ilgili TMS/TFRS standardının uygun gördüğü şekilde gelir tablosu ya da finansal durum tablosu ile ilişkilendirilerek muhasebeleştirilecektir.

Son yıllarda muhasebe standartlarının artan etkinliği ile standartlara göre uygulama alanı bulan “gerçeğe uygun değer” kavramı (gerçeğe uygun değer esası ile değerlendirme çalışmaları) muhasebe uygulamalarının merkezinde yer almaktadır. Olumlu ve olumsuz tarafları bir tarafa, uluslararası muhasebe standartları artık gerçeğe uygun değer muhasebesinin kapsamlı kullanımını içermektedir ve bu kavramdan vazgeçilmesi artık olası görünmemektedir.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, A. (2012). *Karşılaştırmalı TMS/TFRS/VERGİ Uygulamaları ve Sonuçları:(Tam Set TMS/TFRS ve Vergi Uygulamalarının Örneklerle Analizi: Maliye Hesap Uzmanları Derneği.*
- AKDOĞAN, N. (2020). “İnşaat ve Gayrimenkul Muhasebesi Lisanslama Sınavları Çalışma Notları”, SPL Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.
- AKTAŞ, R., ve DERAN, A. (2006). “Fair Value” Karşılığı Olarak Gerçeğe Uygun Değer Kavramı ve Tespit Hiyerarşisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 1-14.
- AKPINAR, A. (2012). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Göre Amortisman Tabi Duran Varlıklar ve Türkiye Uygulaması*, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- ALAGÖZ, A., ve ANTEPLİ, A. (2013). Canlı Varlıklarda Değer Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 6(3), 107-124.
- ALTUNAKAR, O. (2016). *TFRS-13 Standartı Çerçevesinde “Gerçeğe Uygun Değer” Kavramı*, <https://tr.linkedin.com/pulse/tfrs-13-standarti-çerçevesinde-gerçeğe-uygun-değer-okan-altunakar>, Web tarihi: 2016, Erişim Tarihi: 04.07.2018.
- ARI, M., ve YILMAZ, R. (2015). Avantaj ve Dezavantajları Açısından Gerçeğe Uygun Değer ile Maliyet Değeri Muhasebesinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (65), 147-160.
- AYÇİÇEK, F. (2009). *Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu Açısından Değerleme ve Bir Uygulama*, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi. *İstanbul*.
- BAL, E. Ç. (2008). “Muhasebede Değerleme ve Firma Değeri ile İlişkinin Tespiti”, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler

- Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara.
- BARTH, M. E., ve LANDSMAN, W. R. (2018). Using Fair Value Earnings to Assess Firm Value. *Accounting Horizons*.
- DEMİREL ARICI, N. (2018). *Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi: Sermaye Piyasalarında Kullanımı Üzerine Bir Araştırma*, Gezi Kitabevi, Ankara.
- ERGİN, N. E. (2016a). Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları ile US GAAP Farklılıkları. *Vergi Soruları Dergisi*, 39(333), 77-100.
- ERGİN, N.E. (2016b). Vergi Mevzuatı ile TMS/TFRS'nin Değerleme Ölçüleri Açısından Karşılaştırılması. *Vergi Dünyası Dergisi*, 418(11).
- GELİR VERGİSİ KANUNU, Kanun Numarası:193, Kabul Tarihi: 31.12.1960, Resmi Gazete 06.01.1961/10700.
- GEORGIU, O. ve JACK, L. (2011). In Pursuit of Legitimacy: A History Behind Fair Value Accounting. *The British Accounting Review*, 43(4), 311-323.
- GÖKGÖZ, A. (2012). Tarımsal Faaliyetlerde Gerçeğe Uygun Değerin Tespiti ve Muhasebeleştirilmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 95-108.
- GÖKGÖZ, A. (2013). İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (58), 1-20.
- GÖKGÖZ, A. (2015). Yatırım Amaçlı Gayrimenkullerin Muhasebeleştirilmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(3), 459-477.
- GÖKGÖZ, A. ve ŞENTÜRK, F. (2015). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Şirketlerin Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Hiyerarşisinde Kullandıkları Seviye Girdilerinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies* 1/4,67-80.
- HAFTACI, V. ve BADEM, A.C. (2011), “Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Muhasebe Mesleğini İlgilendiren Genel Düzenlemeler”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, 50, 1-16.

- HERZ, R. H., MACDONALD, L. A.:2008 “Some Facts About Fair Value”, Understanding the Issues, Financial Accounting Standards Board
- <https://www.kap.org.tr/tr/ek-indir/4028328d610a817601619cec929f13d1>, “Koç Holding A.Ş. 1 Ocak - 31 Aralık 2017 Hesap Dönemine Ait Konsolide Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetçi Raporu” Erişim Tarihi 06.12.2021
- <http://www.ticaretkanunu.net/ttk-madde-88/>. *TTK Madde 88, Erişim Tarihi 21.09.2018.*
- <https://www.verginet.net/dtt/11/Vergi-Sirkuleri-2018-67.aspx>, (2018), Bağımsız Denetim Ölçütlerin Belirlenmesi ve KGK Duyurusu. Sayfa Tarihi: 29.05.2018, Erişim Tarihi: 24.01.2019.
- İNANÇ, Serdar. (2011).“Yeni Türk Ticaret Kanunu”nda Ticari Defter Tutma, Envanter, Değerleme, Saklama ve İbraz Yükümlülüğü”, *Mali Çözüm Dergisi*,105, 227.
- KARASİOĞLU, F. (2015). *Finansal Muhasebe-Dönem Sonu İşlemleri: TMS/TFRS Uygulamalı*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- KALAYCI, Ş., TEKŞEN, Ö. ve DALGAR, H. (2005). Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamalarının Genel Bir Değerlendirilmesi ve Batı Akdeniz Bölgesine Yönelik Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (25), 173-186.
- KAYA, U. (2016). Finansal Bilgi Kullanıcıları Açısından Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi. *Muhasebe ve Denetim Dünyası Dergisi*, 1, 138-152.
- KULA, E. (2018). *Muhasebede Değer Kavramı: Türkiye Bağlamında BİR İnceleme*. T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Muğla.
- KURUMLAR VERGİSİ KANUNU, Kanun Numarası: 5520, Kabul Tarihi: 13.06.2006, Resmi Gazete 21.06.2006/26205.
- KUTLU, H.A. ve ÖZTÜRK, S. (2015), Muhasebe Eğitiminde “Alternatif Ölçme Ve Değerlendirme Yöntemleri” Üzerine Görüşler, *Journal of Accounting, Finance and Auditing*

- Studies*, 1(4),1.
- MENİCUCCI, E. (2015). *Fair Value Accounting: Key Issues Arising from the Financial Crisis*. Palgrave Macmillan in The US is a Division of St Martin's Press LLC, 175 Fifth Avenue, New York.
- MALİYE BAKANLIĞI MUHASEBE SİSTEMİ UYGULAMA GENEL TEBLİĞİ Sıra No: 1, 26.12.1992 Tarih ve 21447 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete.
- OTLU, F. ve ÇENBERLİTAŞ, İ. (2017). TFRS 13 Çerçevesinde Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımları ve Standart Uyarınca Kaydileştirilmesi, *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,7(14), 345-362.
- ÖRTEN, R. ve KARAPINAR, A. (2009), Türkiye Muhasebe Standartları ile Uyumlu Dönemsonu Muhasebe Uygulamaları, Gezi Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
- ÖZCAN, İ. (2021). “Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesinin Kazanç Kalitesine Etkisi” T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Bilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul.
- ÖZKAN, M., TERZİ, S.:2009 “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslararası Muhasebe Standartları ve Amerikan Muhasebe Standartları (SFAS) Açısından İncelenmesi”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:92, 23-50
- PAMUKÇU, F. (2011). Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve Finansal Tablolara Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 21(103), 79-95.
- PLANTIN, G., SAPRA, H. ve SHIN, H. (2008). Fair Value Accounting And Financial Stability. *The University of Chicago Graduate School of Business Research Paper* No. 08-15.
- REZAEI, A. Z. (2014). *Diğer Kapsamlı Kâr ve Zararlar Tablosu'nun Niteliği ve Kullanımının BİST'te İşlem Gören Şirketler Üzerinde Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

- SELİMOĞLU, R. (2017), Muhasebede Yeni Bir Dönem Başlıyor, [http://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/6781/Muhasebede-Yeni-Bir-Do%CC%88nem-Bas%CC%A7%C4%B1yor-\(14.06.2017\)](http://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/6781/Muhasebede-Yeni-Bir-Do%CC%88nem-Bas%CC%A7%C4%B1yor-(14.06.2017)), sayfa tarihi. 14,06,2017, (Erişim tarihi. 24.01.2019).
- SENEL, S. A., TUNCAY, M., Önoğul, Ö., & Karşlı, C. (2011). Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 48-76.
- SEVİLENGÜL, O. (2016). Genel Muhasebe. Gazi Kitabevi, Ankara.
- SPK:6362, “Sermaye Piyasası Kanunu”, Kabul tarihi; 06.12.2012, Son değişiklik, 28.12.2018.
- ŞAHİN, E. (2010). Uluslararası Muhasebe Standartları Çerçevesinde Oluşturulan TMS-16, TMS-36, TMS-38 Muhasebe Standartlarının Tekdüzen Muhasebe Sistemi ile Karşılaştırılması ve Çorum’da Bir Sanayi İşletmesi Örneği. T.C. Hitit Üniversitesi Sosyal bilimler enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Çorum.
- TERAMAN, Ö. (2015). *Uluslararası Değerleme Standartları ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Kapsamında İşletme Birleşmeleri: Türkiye’de Örnek Bir Uygulama*. T.C.Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul.
- TERZİ, S., KIYMETLİ, İ., BÜLBÜL, F.:2007 “UFRS’nin Türkiye’de İlk Uygulaması İçin Açılış Bilançosu Hazırlanması”, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:81, 103-129
- TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standartı. (2012). Retrieved from http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TFRS/TFRS_13_2018.pdf, erişim tarihi 13.09.2018.
- TIRAŞOĞLU, Y. (2020). *Gerçeğe Uygun Değerin Finansal Oranlar Üzerine Etkisi: Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller*

- Örneği". T.C.Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Yozgat.
- TÜREL, A. (2009). *Gerçeğe Uygun Değer ile Finansal Raporlama*;Ülkemizde Algılanması ve Uygulanması. TC İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Bilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul.
- TÜRK DİL KURUMU, www.tdk.gov.tr, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 06.12.2021.
- TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI KURULU (01.11.2010) KOBİ'ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standardı Hakkında Tebliğ (Sıra No: 208), Resmi Gazete (27746 sayılı).
- TÜRK TİCARET KANUNU – Eski, 29/6/1956 tarih ve 6762 Sayılı Kanun.
- VERGİ USUL KANUNU, Kanun Numarası: 213, Kabul Tarihi: 04.01.1961, Resmi Gazete 10.01.1961/ 10703.
- YANIK, R. (2013). Hizmet Maliyetlerinin Stoklar Hesap Grubunda Aktifleştirilmesi Ve Sağlık İşletmeleri Örneği. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27(3), 81-90.
- YILMAZ, B. (2007). Muhasebe Standartlarının Oluşumu ve Uygulanma Alanı. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 139-153.
- YILMAZ, M.(2018). “*Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Örnek Uygulamalar*”. T.C. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- ZACK, G. M. (2009). *Fair Value Accounting Fraud: New Global Risks and Detection Techniques* John Wiley & Sons, New Jersey.